

Božena Němcová (1820–1862)

Jan Alda (1901–1970)

Sůl nad zlato

ÚPRAVA A KONCEPCE	ZOJA MIKOTOVÁ
REŽIE	ZOJA MIKOTOVÁ, TOMÁŠ JIRMAN
DRAMATURGIE	MAREK PIVOVAR
SCÉNA A KOSTÝMY	JAN ŠTĚPÁNEK
HUDBA	ZDENĚK KLUKA
KOREPETICE	JIŘÍ ŠIMÁČEK

OSOBY A OBSAZENÍ:

MARUŠKA	Andrea Mohylová
LIBĚNA	Veronika Lazorčáková
ADÉLA	Petra Lorencová
KRÁL	Jan Fišar
ŠAŠEK	Vladimír Polák
BABIČKA	Alexandra Gasnářková
KUCHAR	Jiří Sedláček
1. TRPASLÍK, VYSLANEC, CHALUPNÍK, KUČTÍK	Tomáš Jirman
2. TRPASLÍK, SEDLÁK, MINISTR, KUČTÍK	Robert Urban
3. TRPASLÍK, KUČTÍK	Dalibor Dufek
KUČTÍCI, VODIČI LOUTEK	Anna Bangoura, David Depta, Marian Mazur*
PŘEDSTAVENÍ ŘÍDÍ	Věra Kryšková
TEXT SLEDUJE	Jana Hořínová

* posluchač Janáčkovy konzervatoře a Gymnázia v Ostravě

**Premiéra 19. ledna 2012 v 18.30 hodin
v Divadle Jiřího Myrona**

Technický šéf

Stanislav Muntág

Jevištní mistři

Miloslav Novák, Petr Novák

Mistr osvětlení

Stanislav Dvořák

Mistr zvuku

Otakar Mičoch

Mistrová vlásenkárny

Renáta Školoutová

Mistrová garderoby

Naděžda Vránková

Mistrová rekvizit

Alexandra Václavíková

Šéf výpravy

David Bazika

Vedoucí umělecko-dekoračních dílen

Barbora Macháčová

Vedoucí výroby kostýmů

Eva Janáková

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Ivana Stuchlíková, mistr čalounické dílny – Petr Missig,
mistr malířsko-kašéřské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské
dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous,
mistr zbrojářsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Scénické kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské krejčovny
– Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka – Věra Siostrzonková

Sůl nad zlato

Vážení diváci,

protože předpokládáme, že kromě dospělých budou inscenaci *Sůl nad zlato* navštěvovat především děti, struktura tištěného programu je poněkud jiná, než je obvyklé. Nejprve si můžete přečíst několik pohádek, jak je od venkovských vypravěčů zaznamenala Božena Němcová na svých cestách po vlastech českých i slovenských, pak následuje text naší hry a nakonec medailonky inscenátorů a povídání o Boženě Němcové. Jako první pohádku uvádíme původní znění *Solí nad zlato*. A protože ji Božena Němcová zaznamenala na Slovensku, přímé řeči jsou v tomto jazyce (a v nářečí). Další pohádky už jsou výhradně v češtině, samozřejmě v podobě, jaká byla obvyklá v době autorčina života. Přejeme Vám příjemné počtení i zážitek z představení.

Marek Pivovar

Božena Němcová Sůl nad zlato

Byl jeden král a měl tři dcery, které choval jako oko v hlavě. Když mu počínala hlava sněhem zapadat a údy mu již nevládly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělal mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně mu přišlo na rozum, aby tu za královnu ustanovil, která ho nejvíc miluje. I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Diouky moje! Starý som, vidíte, a neznám, či dlho ešte budem s vami. Chcem tedy ustanovit, ktorá z vás po mojej smrti královnou bude. Skorej by som ale rád vedieť, dietky moje, ako mňa ktorá ľúbitč. Nuž, dcéro najstaršia, povedz ty najprú, ako ľúbiš svojho otca?“ ptal se král, obrátě se k dceři nejstarší.

„Eh otče muoj, milší stě mně nad zlato,“ odpověděla dcera nejstarší a pěkně otci ruku políbila.

„No dobre; a ty dcéro prostredná, ako ty svojho otca ľúbiš?“ – obrátil se k dceři prostřední.

„Jaj otče muoj sladký, ja vás ľúbim ako muoj vienok zelený!“ ujíštovala prostřední a kolem otce se uvíjela.

„No dobre; a ty dcéro najmladšia, ako ty mňa ľúbiš?“ ptal se král nejmladší, již volali Maruška.

„Ja, tatuško, vás ľúbim ako suo!“ odpověděla Maruška a sladce na otce pohlédla.

„Eh ty naničhodná, ty otca viac neľúbiš lež ako suo!“ rozkřikly se starší sestry.

„Ako suo!“ přisvědčila Maruška zcela opravdově a ještě líbněji na otce pohlédla. – Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má jen tak ráda jako sůl, takovou praobyčejnou, sprostou věc, kterou každý má a míti může, které si nikdo ani nevšímá.

„Id, id mně s očí, keď si mňa viac nevážiš ako tú suo!“ rozkřikl se král na Marušku, dodaje: „Až nastanú také časy, že budě lidbm suoľ vzácnejšia nad zlato a drahé kameně, potom sa ohlás – budeš královnou!“

Mysliť král, že se tak nestane nikdy. – Maruška zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova ze zámku, majíc oči plné slzí a srdce plné žalu. – Líto jí bylo, že ji otec vyhnal nepoznávaje, že ho ona neméně než sestry miluje. – Nevědouc, kam se obrátiti, dala se po povetří

přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. – Tu náhle postaví se jí do cesty stará babička. – Kde se vzala, tu se vzala. – Maruška ji pěkně krásně pozdravila, babička jí poděkovala, a vidouc ji uplakanou, ptala se, proč pláče. „Eh staruško, načože vám to budem rozprávát, keď vy mně pomuoct němuožetě,“ odpověděla Maruška.

„No, len ty mně to povedz, děvojno, ažda ti budem vedieť voláku poradu. – Kdě sa šedý, tam bývajú i vedy,“ pravila jí babička. – Maruška tedy babičce všecko pověděla a naostatek dodala plačíc, že nechce býti královnou, ale že si jen to přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělať již napřed, co jí bude Maruška povídat, neboť to byla múdrá žena, „veštica“. – I vzala Marušku za ruku a ptala se jí, jestli by neměla vůli jíti k ní do služby. – Maruška řekla hned, že půjde, an neměla kde hlavu skrýti. Múdrá žena dovedla si jí do své lesní chyže a tam jí nejprve dala jíst i píti. Marušce to bylo vhod, neboť byla už hladná i smedná. Když se najedla, napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ouce pásat? Znáš-li ich dojit? Znáš-li priast a plátno tkať?“

„Neznám,“ řekla Maruška, „ale keby stě mně vraveli, ako sa to robí, ver by som to dobre urobila.“ –

„No, tomu ja ta všetkému naučím, len buď poslušná, čo ti ja budem kázať. – Až najde doba dobu – dobre sáti to zídě.“ – Tak řekla Marušce múdrá žena; Maruška slíbila, že jí bude poslouchat, a hned se také do práce hnala, neboť byla děvojna pracovitá a pokorná.

Mezitím, co Maruška u věštice sloužila, žily starší sestry její v samých zábavkách. – Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádajíce na něm každého dne jiných a jiných věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých rúch oblékala a zlatem se resila, prostřední pak si jen v zábavách a tanci libovala; hostina stíhala hostinu, a dcery z radosti do radosti. – Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední zjevila, že by se ráda vydala za muže, tuť viděl, že si také vínku zeleného mnoho neváží. Tu mu často Maruška na mysl přicházela i připomínal si, kterak ho ona vždy milovala, oň se starala a jak by jí byl nejraději královnou viděl. – Rád byl by v takových chvílech pro ni poslal, kdyby o ní byl věděl, ale nebylo o ní pohádky. – Když mu ale zase napadlo, že ho měla ráda jen jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil. – Jednoho dne měla býti opět veliká hostina; i přiběhl kuchař ke králi všecek polekán. „Páně králů, veliká galiba sa nám stala,“ bědoval, „všetka suol sa rozmokla. Čímže ja budem solit?“

„Nuž, či němuožetě poslat pre inú?“ král na to.

„Eh, pane, veď to dlho, lež sa vozy z inej zeme vrátia. Čímže ja budem dotedy solit!“

„Nuž sol volacím inším,“ pravil král.

„Nuž pane kráľu, a čože tak solí ako suol?“ ptal se opět kuchař. Ale král nevěděl, co říci, na to on si ani nepomyslíl nikdy, že by bez soli bylo člověku těžko vyžít. Rozhněval se král a vyhnal kuchaře, rozkázav mu, aby vařil bez soli. Kuchař si myslil, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla neslaná. Byla to divná hostina neslaná! –

Hostům pranic nechutnalo, ačkoliv byla jídla jinak úhledně a dobře připravena. Král se velice mrzel. – I rozposlali posly na vše strany pro sůl, ale všickni s prázdnem se vrátili, vyřizující králi, že všechny zásoby soli se rozpučely, že je všude nedostatek soli, a kdo ji má, že nedá, kdyby špetku zlatem platil. Poslali vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátili, poručil král kuchaři, aby vařil taková jídla, kde by soli třeba nebylo. Kuchař si myslil, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce, že to jinaké nebude, jeden po druhém se od krále poroučeli. Dcery se nad tím náramně trápily, ale co bylo plátno, král nemohl si hosty zváti, ant jim nemohl ani chleba s solí podati, když k němu vešli. Den co den přinesla se na stůl jídla bez soli a již odpadala lidem všecka zážda na jídla a jen po soli každý bažil. – Také dobytek trpěl a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to karha na všecky. –

Lidé chodili jak zvadlí a upadali v chorobu. – Sám král a dcery jeho onemocněli. Tak drahá byla sůl, že by za špetku byli lidé tím nejzvadnějším platili. Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Marušce ublížil.

Mezitím vedlo se Marušce v lesní chaloupce dobře; nevěděla nic o tom, jak se otci a sestrám vede, ale múdrá žena to dobře všecko věděla. Jednoho dne pravila k Marušce: „Diouka moja, veď som ti vravela, doba dobu najde, čo celý svet prejde; doba tvoja došla, čas, abys domu sa vrátila.“ –

„Ach staruško moja dobrá, ako ja puojďem domu, keďma otec nechce?“ – pravila Maruška a pustila se do pláče. – Tu veštica jí všecko vypravovala, co se doma děje, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí Maruška k otci se hlásiti. Nerada opouštěla Maruška moudrou ženu, která jí milovala a mnohému naučila, ale po otci také již tesknila.

„Statočne si mně slúžila, Maruško,“ pravila jí naostatek babička, „chcem sa ti dobrým odmeniť. Nuž vrau, čože si žiadaš?“

„Dobre stě mi radili a dobre stě ma chovali, stará matko. Nič si ja nežiadam hiba za žmeň soli, čo by som otcovi doniesla výsluhu.“

„A inšieho si nič nežiadaš? Ja ti muožem všetko vykonať,“ ptala sa ešte jednou múdra žena. „Nič nežiadam viac, len tú suol,“ odpoveděla Maruška.

„Nuž keď si tak vážiš soli, nach ti nikdy nechýba. Tu máš, hľa, prútik, ako najprú vietor od poludnia dúchať budě, id' po vetru, id' cez tri doliny, cez tri vrchy – potom zastaň a šibni tým prútikom o zem. Kdě šibneš, tam sa zem otvorí a ty id' dnu. Čo tam najdeš, to maj za tvoj o veno.“ – Maruška vzala proutek, schovala si ho a babičce pěkně poděkovala. Mimo to dala jí babička plnou sajdačku soli a Maruška se na cestu pripravila. Plačící loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která jí provázela přes les; i těšila se Maruška tím, že si pro babičku přijde a do zámku si ji odvede. Babička se tomu jen usmála. „Zostaň dobrá a statočná, diouka moja, a dobre ti bude naveky“ – řekla múdra žena, když vyvedla Marušku na pokraj lesa. Maruška jí chtěla děkovat, ale už jí nebylo. – Divila se tomu Maruška a líto jí toho bylo, ale touha po otcí nedala jí dlouho meškati; rezko pospíchala k domovu. – Že měla sprostě šaty na sobě a hlavu v pleně zavinutou, nikdo jí v zámku nepoznal a nechtěli jí k králi pustiti, pravice, že je chorý.

„Eh, len mňa pusťte,“ domlouvala se Maruška, „něsiem ja pánu kráľu taký dar, čo je vzácnejší sriebra, zlata, a čo sa po ňom iste vystrábi.“ Řekli to králi a on, aby jí k němu pustili, rozkázal. Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chléb. – Král poručil, aby přinesli chléb, „ale suol nemáme,“ dodal.

„Veď ja mám suol!“ řekla Maruška, a odkrojivši si otulec chleba, sáhla do sajdačky, posolila ho a králi podala i s sajdačkou.

„Suol!“ zaradoval se král, „eh ženičko, to je vzácny dar, ako sa ti odmením? Žiadaj, čo len chceš, všetko dostaneš.“

„Nič nežiadam, tatuško, len ma rád majte ako tú suol!“ odpoveděla Maruška přirozeným hlasem a hlavu si odkryla. Tu král, vida Marušku, div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ta ale ho jen láskala, nevzpomínajíc zlého. –

Rozneslo se hned po zámku i městě, že nejmladší králova dcera přišla a že přinesla suľ; tu se každý zaradoval. – Starší sestry se netěšily tak nad sestrou jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. – Ale

ona ničehož nevzpomínala jim a měla radost, že otcí pomohla i druhým. Každému, kdo jen přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o suľ, jí napomínal, aby všecku suľ nerozdala, vždy odpovéděla: „Dost jej tu eště, tatuška!“ – A vskutku – tolik soli se ubíralo ze sajdačky, a co se i vybralo, ze sajdačky neubývalo.

S krále všecka churavost jak by spadla a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat starší hlavy a Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. Tu když Marušku za královnu pod vysokým nebom vyhlásili, cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál. – Dul od poludnia. – Vzpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otcí, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po větru, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny, tři vrchy, zastala a proutkem o zem šlehla. – Jak šlehla, země se rozstoupila a Maruška vešla prosto do země.

I přišla tu zrazu do veličzné paloty, která byla jako z ledu, i podlaha byla taková, ale byly tam štoly (chodby) a z těch přibíhali maličcí permoničkové s hořícími lúčemi a Marušku vítali.

„Vítaj nám, vítaj, královno, už ťa čakáme; naša pani nám rozkázala, abychom ťa tuto povodili a všetko ukázali, lebo že je to všetko tvoje!“ Tak okolo ní štebotali, poskakovali, lúčmi harcovali, po stěnách hore dolú lazili jako mušky a stěny se všude v záři světél ligo tály jako drahé kamení. Maruška byla všecka udivena a jako oslepena tou krásou. Permoníci jí vodili v chodbách, kde visely od stropu ledové střehyle, jako stříbro se blýštící, do zahrady jí dovedli, kde byly červené ledové růže a květiny přepodivné. Permoníci takovou růži utrhli a dali královně, ona k ní voněla, ale růže nevoněla.

„Ale, čože je to?“ zeptala se královna, „veď som ja eště nikdáž takú krásu neviděla.“

„To je všetko suol,“ odpovéděli mužičkové.

„Aleže čo, ozaj? To že rastie suol?“ – divila se královna a myslila si, že by škoda bylo z toho bráti. Ale permoničkové uhádlí, co si myslí, a pravili, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. Maruška permoničkům pěkně krásně poděkovala a pak vyšla ze země ven, ale zem zůstala za ní otevřena. Když se domů vrátila a otcí růži ukázala i o všem mu povídala, co viděla a slyšela, tu viděl otec, že jí babička bohatším věnem obdarovala, než by on jí kdy dáti mohl. Maruška na babičku nezapomněla, a jak si již byla umínila, dala hned zapřáhnouti do pěkného kočáru a i s otcem pro babičku si jela, aby jí s sebou do zámku si vzala za to její veliké

dobrodiní. Ale jakkoli Maruška dobře cestu k chyži znala, nemohli chyži nalézt; kříž křížem les prochodili, jako makové zrnko chyži hledali, ale o chyži nebylo ani znaku, o babičce ani hlásku. – Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. – Sůl v sajdačce se dobrala, ale Maruška věděla, kde roste, a mnoho-li jí brali, nikdy se nedobrali. – Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic plátno, kdyby se byly zlostí rozsypaly, otec svoji Marušku na rukou nosil a každý ji miloval a jí děkoval. Ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná, jako bývala, a do smrti na babičku nezapomněla.

O bílém hadu

Chudá selka šla do lesa na stlaní. Hrabe, hrabe, a tu vidí najednou do kola stočeného bílého hada; i mohla ho snadno zabít, ale ona by to byla pro celý svět neudělala, vždyť to byl bílý had a ten přináší štěstí. Vzala tedy košinku, položila ji až k němu samému a myslila si, kdyby bylo možná, že by ho hráběmi do koše smýkla a s sebou domů odnesla. A hle, ono se to jak náleží podařilo; had vklouzl do koše a do stlaní se zahrabal. S radostí nesla ho selka domů, a sotva do dveří vkročila, vypravovala muži, že si přináší štěstí. Muž vzal čistou košinku, položil vedle ní podušku a potom hada ze stlaní vyndal, na podušku položil a postavil na pec. Od každého jídla, co na stůl přišlo, dostal také had na misku a oba se o nalezence starali jako o vlastní dítě, jež ale neměli. Co byl v domě, šlo jim také opravdu všecko dle vůle, a brzy si z nouze pomohli.

Již měli hada pět let, tu se jednoho dne ozve při snídání s pece hlas: „Táto, když jste si mě vzal na starost, tak mě musíte také oženit.“

„Nu, pro mne, já tě ožením,“ odpověděl sedlák, který si pomyslí, že to hadův hlas. „Ale kteroupak bys rád?“

„Žádnou jinou než Bělu, dceru knížete,“ odpověděl had, „jen tam hned jděte a namluvte mi ji.“

Sedlák se po snídání ustrojil do svátečních šatů a šel namlouvat nevěstu pro hada.

„Ale muži,“ řekla venku selka, „kněžna si ho nebude chtít vzít.“

„Ať dělá co chce, já mu to po vůli udělat musím, sice by se nám pomstil,“ řekl sedlák a ubíral se bez dalších řečí k městu, kde přebýval kníže, jehož dcera byla krásná Běla.

Když přišel do zámku, dal se u knížete ohlásit a v malém okamžení byl veden od služebníka do velké síně, kde seděl kníže, jeho choť a krásná Běla, jejich dceruška. Sedlák se knížeti poklonil a beze všeho ostýchání poselství vyřídil.

Kníže se zamyslí, kněžna se lekla, ale Běla, která u okna seděla a předla (tenkrátě přádávaly ještě i knížecí dcery), zasmála se a řekla: „Vyříd' tvému synu, bílému hadu, že si ho vezmu, když přijede na svatbu po zlaté silnici, na granátovém voze se stříbrnými koly a s diamantovými zákolníky. Zapřaženo musí být čtvero bílých koní s perlovými náčiním. Když tak přijede, bude svatba.“

Sedlák si myslil, že to syn jeho nedokáže, než poděkoval knížecí dceři za odpověď a šel domů.

Přijda do sednice, řekl hadu, co mu Běla odpověděla.

„Děkuju ti, tatíčku, za vyřízení,“ pravil had, „ráno se s mamičkou ustrojte, pojedem na oddavky.“

Sedlák máje pevnou důvěru v slova hadova, opravdu se na ráno přichystal. Sotva Pánbůh den dal, vstala selka a chystala snídání. Po snídání, když se ustrojili, zaslechnou řečtot koní, a když vykouknou okénkem ven, vidí na dvoře granátový vůz se stříbrnými koly a s diamantovými zákolníky, zapřaženo je čtvero bílých koní jak labutí s perlovým náčiním. Všecko bylo tak krásné a tak se to lesklo, až oči pocházely. Sedlák vzal hada s košem, a když vyšli na dvůr, chtěla selka dozadu na vůz vlézt, protože byl vnitřek samé zlaté polštáře. Ale had povídal: „Mamičko, kampak myslíte? Sedněte si jen na ty polštáře a mne položte vedle sebe. Tatíček nás poveze.“

Tu teprv selka poslechla a na pěkné podušky sedla, položíc hada s košem vedle sebe. Sedlák vylezl na kozlík, vzal do ruky vodidla, a již jeli. Za dvorem se začala zlatá silnice a po takové šlo to až do zámku. Běla se dívala oknem, a když viděla, že jede had opravdu po zlaté silnici na granátovém voze, musila se strojit do svatebních šatů. Matka plakala, otec jí lál, že však tomu chtěla, musela mlčet. Ženich přijel, přijeli hosté a svatba se slavila v zeleném háji. Pili, jedli, byli veselí, jen nevěsta plakala a ženich tiše ležel na bílých poduškách. Přišla noc, nevěsta musela jít do svatební komory s ženichem spat. Zahrabala se do kyprých podušek a pokryvku stáhla strachem a hrůzou až přes hlavu. Tu prosí ženich: „Bělínko, prosím tě, obrať se ke mně!“ Hlas jeho byl tak měkký, lahodný a pohnutlivý, že Běla jinak nemohla než pokryvku s očí stáhnout a k hadu se obrátit.

Ten prosí zase: „Bělínko moje, prosím tě, obejmi mne!“ Běla se třásla, ale obejmula ho.

Tu prosí po třetí: „Bělínko, ženo drahá, polib mne!“ S hrůzou zamhouřila Běla oči a políbila hada. V tom okamžení cítí se v náručí, a když oči otevře, potká se oko její s láskyplným zrakem krásného muže.

Ráno když se mladí manželé probudili, chtěl muž hadí kůži zase na sebe oblékat, ale Běla ho prosila, aby to nečinil a s ní raději v své postavě mezi hosti šel a rodičům se ukázal.

Odpověděl jí na to muž: „Vidíš, Bělo, já jsem okouzlen, a kdybych tu hadí kůži na sobě neměl a ona se mi někde ztratila, musel bych v tom okamžení od tebe pryč, a ty bys byla od té chvíle nesmírnými bolestmi trápena, a snad bychom se do smrti více neshledali. Proto si toho ani nezádej, chceš-li se mnou ještě déle žít.“

„Nestarej se, srdce moje, já tu kůži někam schovám, kde ji žádný ne najde a odkud se neztratí. Jen ji, prosím tě, na sebe neber.“

Mladý muž miloval svou Bělu z celé duše své; nechal se tedy lehkou přemluvit a hadí kůži jí odevzdal. Běla ji dala zatím pod podušku a honem se ustrojila, nemohouc se dočkat, co řeknou rodiče a hosté, až si přivede tak hezkého muže.

Právě seděli všickni u stolu, kníže s kněžnou, sedlák se selkou, a jen nahoře bylo místo ponecháno pro nevěstu a pro ženicha. Tu se dvéře otevrou a do nich vkročí Běla s mužem krásným, že mu nebylo daleko široko roveň. Kníže a kněžna ho líbali a sedlák i selka mu tiskli ruce, pravice mezi sebou: „My věděli, že si na něm štěstí dochováme.“ Nyní byli svatebníci teprv hodně veselí, jenže to dlouho netrvalo. Najednou cítí Běla horké políbení na levém líčku, slyší bolný vzdech a ženich byl ten tam. Žádný nevěděl, co se to stalo, a každý zůstal na svém místě sedět jako omráčený. Jediná nevěsta tušila, co se stalo, vyskočila, běžela do komory, prohledala postel, ale kůže se ztratila a nebyla nikde k nalezení. Tu teprv si Běla vlasy s hlavy trhala, naříkala a bědovala, že je příčinou svého neštěstí. K tomu cítila v srdci takovou bolest, takovou ouzkost, že z místa na místo běhala a nikde pokoje nenalezla. Nemohouc to déle vydržet, oblékla na sebe poutnický šat, svěřila rodičům, co jí trápí, a rozžehnavši se s nimi, šla do světa hledat svého ztraceného muže.

Chodila se svou bolestí dlouho po světě, schodila si nohy do krve, vyplakala tvář do bleďa, a přece nenašla svého miláčka. Jedenkrát přijde k malé studánce, nad níž byla rozvěšená velká vrba, která jako prostovlasá děva, když se do řeky na svůj obraz dívá, v malé studánce se zhlížela. Dlouhé, tenké větve visely jí od hlavy dolů jako pletence vlasů. Pod tu vrbu sedla Běla a usnula. I cítí, jako by jí někdo vzal za ruku, a když se probudí, vidí před sebou paní celou bílou, ale tváře tak spanilé, že se nemohla na ni dost vynadívát, a neustále přemejšlela, kde jí podobnou již byla viděla.

„Vstaň, dcero má, a poslechni, co tobě řeknu,“ pravila paní k Běle.

Běla sedla vedle paní, ale divně jí to projelo srdce, neboť bylo jí, jako by slyšela hlas svého muže.

„Věz, že jsem matka tvého ztraceného muže; moje obydlí je v této vrbě, ale mé království je rozsáhlé a bohatství veliké. Já musela svého syna od sebe pustit a umínila si, že ho udělám králem na zemi. Nemohla jsem jej však na zemi chránit, an moje moc tak daleko nedosahuje, a on od zlé čarodějnice zaklen byl v bílého hada. Sedlák ho

vzal do svého domu a tvoje láska jej kouzla zbavila. Nikdy by se byl od tebe neodloučil, kdybys ho nebyla přinutila hadí kůži svléknout. Čarodějnice toho opět použila a kůži, kterou jsi zapoměla pod poduškou, vzala a spálila. Tu chvíli octnul se princ v svém království, které jsem mu dala, přitom ale ztratil pamět a vzal si jinou paní, kterou nemiluje a lid rád nemá. Město, kde bydlí, není daleko odtud, a miluješ-li syna mého opravdu, dám ti radu, jak bys opět k němu přijít mohla.“

„O matko!“ řekla Běla a slze jí tekly po tvářích. „Ty pravíš, zdali ho miluji? Pro koho snáším tolik bolestí? Pro koho chodím po světě zarmoučená až k smrti? Kdybych nedoufala, že ho přece někde najdu, dávno bych si smrt byla udělala. Ale co, nebudu-li se mu líbit, jsou tak ztrápená, bledá a umořená?“

„O to se nestarej, dcero má, to se nestane,“ těšila ji paní. „Nejdříve se vykoupej v této studánce a potom udělej, co ti povím.“

Nato paní ve vrbě zmizela a Běla se koupala. Ale jak užasla, když se ve vodě zhlížela a spatřila na sobě tu krásu, jakou měla v den svatební! Opět se paní vrátila, dala Běle jiný šat, a když se tato do něho ustrojila, podala jí ještě zlatou přeslici, na jejímž kuželi byl hedvábný len perlami otočen, k tomu stříbrné vřetánko s diamantovým přeslenem a řekla:

„S tím sedneš na náměstí a budeš přisti; královna půjde kolem a bude to chtít koupit, ty jí to ale nedávej za žádné peníze, až přivolí, že ti daruje, co si od ní vyprosíš. Zejtra přijď opět sem.“

Běla poděkovala laskavé matce a šla s radostí do města. Na náměstí se posadila mezi jiné prodavačky, postavila vedle sebe přeslici a začala přist. Lidé se sbíhali a nevěděli, nač mají dříve hledět, zdali na krásnou přadlenu, anebo na její přeslici a vřetánko. Tu se táhne po městě, jako pávice, hrdá královna, a když vidí lidi stát v kupě, pošle svého panoše, aby se šel podívat, co tam nového. Panoš se vrátil a vypravoval královně, co viděl. Všetečná královna přistoupila také blíže, a když spatřila zlatou přeslici, stříbrné vřetánko s diamantovým přeslenem, hned se jí toho zachtělo. Ptala se přadleny, není-li to na prodej. Ale přadlena že ne.

„Dám ti peněz za to, co budeš chtít,“ řekla zase královna.

„To není za žádné peníze, milostivá královno!“ odpověděla přadlena.

„Co tedy za to žádáš?“

„Nechte mne jednou s králem spát, a je to všechno vaše,“ pravila přadlena a očekávala s nedočkavostí odpověď.

Chvíli se královna rozmejšlela, potom jako by se na něčem ustanovila, řekla: „Buď si tedy, večer přijď na hrad.“

Nato odevzdala Běla královně zlatou přeslici a stříbrné vřetánko a potom čekala s touhou, až slunce zajde, by směla jít na hrad.

Byl večer a ona pospíchala k hradu. Sloužící ji pustili hned ke královně, kteráž vzala Bělu mlčky za ruku a skrze několik pokojů ji dovedla do královské ložnice. Král již spal; dlouho se dívala ztrápená žena do milené jeho tváře, ale potom se tiše sehnula a políbila jeho ústa, oči a čelo. Než král se neprobudil, ani když ho těmi nejsladšími slovy volala, ani když nařkajíc slzami lože kropila. Byl den, ona musela pryč, a od krále jediného slova neslyšela. Smutná přišla k vrbě, kde jí paní očekávala.

„Neplač, dcero, a nezoufej,“ pravila k ní; „ono se ti jistě po druhé podaří. Zde máš košíček květin, sedni opět na náměstí a dělej věnec; královna ho bude zase chtít, ale nesmíš jí ho dát, leda by ti udělala, co si od ní vyprosíš.“

Běla vzala košík ze zlatých proutků upletený a s podivením se dívala na květiny. Listy a stopky byly ze zlata a stříbra a květy z barevného drahého kamení. Co svět světem stojí, takového kvítí na něm nevyrostlo! – S novou nadějí ubírala se ubohá žena k městu, opět se na předešlé místo usadila a začala vít věnec. Bylo-li první den diváků, bylo jich druhý den jednou tolik a královna mezi nimi. Jisto že se jí zachtělo drahého věnce ještě více než zlaté přeslice; hned se ptala zase květinářky, co žádá za ten věnec.

„Milostivá královno! Za peníze není, jestli mne necháte ale s králem spát, dám vám ho.“

Bez rozmejšlení svolila královna a Bělu na večer do hradu objednala. Ubohá prosila bohy, aby alespoň jedno slovo s miláčkem svým promluvit mohla; ale když přišla do hradu a královna ji do ložnice královny dovedla, spal král jako předešlou noc a ani líbání, ani nářek a prosby nebyly s to, aby jej z tvrdého spánku probudily.

Zarmoucenější než předešlý den šla Běla k bílé paní, jejížto laskavá slova ji poněkud potěšila. Chvíli ji nechala matka odpočinout, pak jí položila do klína drahý kment jako ze zlaté pavučiny utkaný a drahými perlami vyšívaný a řekla: „Ty šaty vezmi na sebe a posaď se navečer k hradu. Královna tě uvidí a opět je bude chtít. Snad se ti tenkrátě poštěstí, čeho si žádáš. Ale třeba bys svého cíle došla, nezapomeň ani ty, ani muž tvůj na tuto vrbu; mějte ji vždy v uctivosti a dobře se vám povede; neboť, dokud bude strom ten zelený, bude vás matka od

zlého chránit.“ Po těch slovech políbila paní Bělu na čelo a ztratila se. S večerem seděla již Běla u hradu a za malou chvíli šla tudy královna se svou pannou. O jak by nebyla zatoužila po skvostných šatech, když byla tak tuze chtivá. Běla je však jináče nedala, než za jednu noc s králem. Královna jí to ihned dovolila a v srdci se bláhově děvečce vysmála.

Komorník králův spával vedle královské ložnice, v níž slyšel po dvě noci usedavý pláč a vzdychání; i nemohl si to nijak vysvětlit a umínil si, že se krále na to zeptá. To také třetí den udělal; král se tomu velice podivil, ale nechtěl tomu naprosto věřit. Konečně když se na to komorník zapřísáhl, zamyslel se král a celý den o tom rozjímal. I vzpomněl si najednou, že mu již po dva dni královna sama večerní nápoj strojívá a k pití jej nutí. To mu bylo jaksi podezřelé, i uzavřel při sobě, že si dá večer dobrý pozor. Tak jako oba ty večery přinesla královna po třetí sama koflík s nápojem, král ale pořád otálel a najednou zvolal: „Neslyšíš nic? Mně se zdá, že je na hradě hrozný křik?“

Královna přiskočila k oknu a král vlil zatím nápoj za řádky a šťastně královnu ošidil. Nato šel do své ložnice, dychtiv, co se bude dále dít. Nedlouho potom otevřely se dveře, královna přišla až k loži; vidouc ale, že král spí, tiše odešla, přivedla do ložnice Bělu a dveře za ní opět zavřela. Od stropu dolů visela alabastrová lampa a bledou září osvětlovala tichou komnatu.

Král pootevřel maloukou víčka, když ale tak krásnou paní, jižto nepoznal, k sobě přicházeti viděl, zamhouřil je zase a poslouchal, co bude říkat.

„Ach, naposled již k tobě přicházím, manžele můj drahý,“ šeptala Běla hlasem tak bolestným, že se králi srdce zachvělo.

„Jestli mne i tenkrát oslyšíš, musím s mou bolestí od tebe a smrtí zahynu. Jen jednou pohledni na tvou Bělu, jen jediné slovo k ní promluv, miláčku můj!“ Tak šeptala a políbila vroucně ústa králova.

Tenkrát neprosila nadarmo! Jako první laskavé políbení Bělinčino kouzelné vazby jeho svléklo, jimiž tělo jeho spoutáno bylo, tak strhlo i nyní tuhou roušku, již mysl jeho zakryta byla, že nepoznal hned milenou ženu svou. Kdo by se ptal, jestli byli manželé rádi, že se našli? Ráno přišla královna pro Bělu, ale zůstala omráčena státi, vidouc ji v náručí králově. Jako vzteklá saně chtěla se na ni vrhnout, ale král dosáhl meče a jedním rázem odměnil zlé ženě za všecko.

Nejprvnější cesta manželů byla k vrbě, kde děkovali neviditelné matce za její lásku, a vrba se zachvěla, studánka zašuměla, jako by vzdechly

bolestně nad tím, že odpovědět nesmějí. Druhá cesta byla k Bělinčným rodičům, kteří své děti znova narozené k srdci přitiskli. Prodali knížetství a šli s dcerou, ale sedlák a selka také v samotě nezůstali, ti šli též se synem, kterého si vychovali.

Do smrti jim zůstala vrba u studánky svatou a Běla nepředla na jiné vřetánko než na stříbrné s diamantovým přeslenem.

Vděčná zvířátka

Byla jedna vdova, ta měla dvě dcery, Dorlu a Lenku. Dorla byla vlastní, Lenka ale nevlastní její dítě. Nebohá Lenka byla maceše sůl v očích, která se s ní vadila, kdykoliv se na ni podívala. Dorotku měla zato jako zlato a nic na ni nedopustila. Pro dílo byla Lenka; ta ačkoliv mnohem slabší než líná Dorota, musela přece všecko zastat. Za to nedostala nic jiného, než jednou za rok obnošené šaty od nevládné škarohledé sestry a denně trochu zbytků od jídla. Kdo je od zbytků, netloustne. To zkusila Lenka nejlépe. Ve dne v noci prosila Boha, aby v tom nějaký prostředek učinil. Avšak sama Dorla udělala nejdříve konec. Začal za ní chodit ženich, ale když poznal Lenku, zalíbila se mu více než Dorla, a on říkal matce o tu. Dorla začala dovádět až strach a hrozila matce, nedá-li Lenku tu chvíli z domu, že buď sebe nebo ji zabije. Jakkpak by se to mohlo stát, aby byla matka svému miláčkovu dala ublížit? To, to. Hned upekla z polovic mouky a z polovic popele hnětanku, a když byla upečena, dala ji Lence a vyhnala nebohého sirotka z domu. Žádný jí nepodal ruku, žádný jí neudělal na rozloučnou křížek, jen bílá holubička za ní vyletěla a vznesla se k modré obloze a černý havran usedl na střechu.

Když šla Lenka kousek cesty, myslila si: „Kam se nyní já ubohá v tom velkém světě obrátím?“ I vzala hnětanku, kulila ji před sebou a umínila si, na kterou stranu se pokulí, na tu stranu že půjde. Hnětanku se kulila napravo, a v tu stranu Lenka zamířila. Bylo poledne, když přišla k osamělé chaloupce; vešla dovnitř, on tam žádný, jen kočička a pejsek seděli na lavici u kamen. I myslila si Lenka, že snad někdo přijde a že počká a bude prosit, aby jí dobré duše pověděly cestu, neboť byl blízko les, skrze nějž se jíti bála. Sedla tedy na lavici k těm zvířátkům a vytáhla z klína hnětanku. Dost špatný to oběd, ale Lenka nebyla na dobré jídla zvyklá, k tomu měla hlad, a protož s chutí hnětanku přelomila. Začne jíst; tu se na ni podívá kočička a začne mňoukat: „Mňou, mňou, panno, dej kousek.“

Lenka honem kus ulomila a kočičce podala: „Tu máš, chudinko; trápí tě hlad, vid? No jez, jez, však já mám ještě dost.“

A sotvaže dává druhý kousek do huby, začne pejsek: „Haf, haf, panno, dej kousek.“

Zase ulomila Lenka takový kus, že jí skoro nic nezůstalo, a pejskovi ho dala. „Vidíš, vidíš, já na tě nekoukla; vy jste měli asi hlad? No tak se jen najezte, však on mne Pánbůh o hladu nenechá.“

Přítom hladila hezké zvířátka a kousek, co jí zbyl, jim ještě rozdělila. Před chaloupkou byla studánka a z té se Lenka napila. Tu přišla zase kočička i psík a prosili, aby jim dala panna pít. A Lenka nabrala do dlaní vody, podala jim a oni se napili. Nato šla zase do sednice, sedla na lavici a čekala, brzo-li někdo přijde. Najednou se dvěře otevrou a do sednice se přivalí ošklivé zvíře, jako medvěd veliké. Přivalil se až k Lence a zabručí: „Panno, dej mne na lavici.“

Lenka se lekla a ouzkostně se ptá kočičky a pejska: „Kočičko a pejsku, mám to udělat?“

„Udělej, panno, dobře pro tebe,“ odpověděly obě zvířátka.

Lenka vzala to ošklivé zvíře do náručí a položila je na lavici. Nyní si poručilo, aby mu umyla panna nohy.

„Kočičko, pejsku, mám to udělat?“ ptá se opět Lenka.

„Udělej, panno, dobře uděláš,“ odpověděly zvířátka.

Nato si poručilo zvíře, aby je položila Lenka do lože; ta se ptala zase zvířátek o radu, a když jí řekly, aby i to udělala, položila zvíře do bílého lože.

„Panno, lehni si ke mně,“ zabručela opět potvora. Lenka se zarazila a zase se ptá svých dvou rádců, má-li to udělat?

„Udělej, panno, šťastná budeš,“ odpověděli tito.

Lenka se pomodlila, spánembohem si vedle zvířete lehla a brzy usnula. Ráno když se probudila, myslila, že snad ještě spí a že se jí jen něco zdá, neboť viděla nad sebou zlaté nebesa a hedvábné spony a vedle sebe sličného mládence. Rozhrne záclonu a vidí překrásný pokoj a za ním řadu jiných, též takových. Neví, co se to děje, a celá omámená obrátí tváře zarděné k mládenci.

Ten se usměje a praví: „Divíš se, panno, kde jsi? Nediv se, já ti to hned povím. Hleď, já byl od zlé čarodějnice zaklen v ošklivé zvíře s celým svým knížecím dvorem; jenom panna nevinná mohla mne laskavou službou vysvobodit. A tos byla ty, Lenko milá. Nyní jsem zase kníže, mám zem i poddané a tebe si vezmu za ženu, na poděkování, že jsi mne vysvobodila.“

Lenka se nezdráhala býti ženou krásného mládence.

I dověděla se zlá macecha s druhou dcerou, jaké štěstí Lenku potkalo, ale na jaký způsob k němu přišla, to žádný nevěděl. I řekla Dorla jednou: „Matko, já se nebudu vdávat a půjdu raději do světa. Já jsem mnohem hezčí než Lenka, a když ona knížete dostala, mohu já na svou krásu dostat krále.“

Matka k tomu svolila a upekla na cestu hnětanku z bílé mouky, plnou

rozinek a mandlí. Dorla si svázala šaty, vzala peníze a hnětanku a s pláčem od matky se loučila. I přišla k té samé osamělé chaloupce, a když do ní vešla, seděla u kamen na lavici kočička a pejsek; ostatně neviděla ani živou duši v celé sednici. Sedla také ke kamnům, rozlomila hnětanku a začala vybírat nejdříve rozinky. Tu začne kočička:

„Mňou, mňou, panno, dej kousek.“

„Jdi mi s očí, otrape, pro tebe to nemám,“ tak se obořila Dorla na kočičku a odstrčila ji od sebe.

Zase ulomí druhý kousek, tu začne pejsek: „Haf, haf, panno, dej kousek.“

Ale Dorla se na něho zle osopila: „Pro vás, morousové, jsem to přinesla, klidte se.“

Po jídle šla ke studánce pro vodu. Zvířátka běžely za ní a prosily ji o trochu vody, ale ona je nohou kopla a šla zase do sednice. V malém okamžení se přivalí ošklivé zvíře podobné medvědu. Valí se až k nohoum strachem trnouce Dorly a zabručí: „Panno, dej mne na lavici.“

Ale Dorla si nevěděla rady, co má dělat. Za jedno se nechtěla zvířete dotknout a za druhé měla přece trochu strachu před ním. I ptá se kočičky a pejska: „Kočičko, pejsku, mám to udělat?“

Ale zvířátka odpověděly: „Sama jedla, sama pila, sama sobě radu dej.“

Když Dorla dlouho neodpovídala, zabručelo zvíře zase: „Panno, dej mne na lavici.“

Než Dorla hodila hubou, vstala s lavice a řekla: „Nač bych se s tebou pachtila? Lez samo na lavici, co mi do tebe?“ Po těch slovích chtěla ze dveří, ale strhl se vichr, zvíře se proměnilo v čerta, a ten popadl Dorlu do náručí a letěl s ní do povětří. Kočička a pejsek se proměnili v holubičky a odletěli do nebe. Byli to andělé, které Pánbůh s nebe poslal, aby zlou sestru zkoušeli, ale když viděl, že není k napravení zatvrzelé její srdce, poslal pro ni čerta. Když se to matka její dověděla, dala se na pokání. Lence se vedlo do smrti dobře, a když umřela, byla ode všech oplakána.

Potrestaná pýcha

Na hrad královský byli povoláni malíři, aby vymalovali podobiznu krále Miroslava. Mladý ten král byl by se rád oženil. Mezi mnohými obrazy, které od princezen a kněžen dostal, byla jedna takové krásy, že pro ni Miroslav od prvního pohlednutí milostí zahořel a žádnou jinou za královnu sobě zvoliti nechtěl. Proto se dával teď malovat, by jí obraz svůj poslati a spolu o její ruku žádati mohl. Malíři se sešli a král jim pravil takto: „Slovutní pánové a mistři! Dal jsem vás proto svolati, aby mne každý jednou vymaloval. Nechci však, abyste mi krásy přidávali, spíše si nechám líbit, bude-li obraz škaredější, než je moje tvář.“

„Nač tobě, pane a králi náš, krásy dodávat?“ pravili umělci, „my budeme rádi, když štětec náš s to bude, aby skutečnost vyobrazil.“

Chutě se pustili malíři do práce a v krátkém čase bylo několik podobizen králových v pěkné síni postaveno a král se svou radou přišel je prohlížet, která ze všech by se nejlépe k posláni hodila.

„Já myslím, milostivý králi,“ řekl dvořenín, „že vaše tvář všechny ty podobizny předčí, neboť se mi nezdá ani jedna z těchto všech býti docela taková, jako je tvář Vaší Milosti.“

„Nechtěl jsem ani, abych byl dobře trefen. Myslím, že se princezna hněvat nebude, když budu skutečně o něco hezčí než na obraze.“

V tom domnění vybral také obraz, který se mu nejméně líbil, dal ho do zlatého rámu s drahými kameny vsadit a poslal své nejprvnější dvořeniny s velkým komonstvem a dary k otci krásné princezny, aby o její ruku žádali.

S nevýslovnou toužebností očekával jich návrat. Za nějaký týhoden přišli ovšem, ale všickni byli smutni a mrzuti, takže Miroslav nic potěšitelného z úst jejich neočekával.

„Pane a králi náš!“ řekli vyslancové, když před krále předstoupili, „neslýchaná jest ta urážka, která se nám stala, a bojíme se Vaší Milosti vše vyjevit.“

„Jen mluvte, ať je to cokoliv.“

„Od krále jsme byli vlídně a hostinně přijati a celý dvůr byl potěšen, že Vaše královská Milost princeznu Krasomilu za paní míti chce. Druhý den jsme šli k princezně s poklonou; žádnému nebylo ještě dopřáno ruky její se dotknouti, a tudy i my toliko lem roucha jejího políbiti jsme museli. Pohrdlivě pohlédla na obraz Vaší Milosti a nám ho zpátky podávajíc řekla: „Král zde vyobrazený není hoden, aby mi obvou zavazoval.“

Krev nás hanbou páčila, ale starý král nás prosil, abychom pravou příčinu zamlčeli, že on sám mnoho od své dcery zkusí, ale že se to dá vše snad napravit a princezna že musí přece svolit. Avšak se nám taková královna nezdála býti pravou matkou svých poddaných, a my raději odjeli, nedbajíce na nic.“

„To bylo nejmoudřejší, jsem docela s jednáním spokojen. O ostatní se postarám sám,“ odpověděl král, ale líce mu hořely hněvem nad pyšnou pannou. Dlouho přemýšlel, co má nyní dělat, až konečně bystrý jeho rozum cestu našel, po níž kráčet se mu zdálo býti nejradněji. Zavolal svého starého radu a správce a tomu jedinému svůj záměr svěřil, kterýž od něho schválen byl.

Druhý den se to v hradu jen rojilo, neboť se chystal král na cestu, správu země odevzdal svým radám a hrad starému správci. Třetí den odejel. Na pomezí svého království poslal všecku svou družinu se vším všudy nazpátek, a vezma jen něco šatstva a peněz, šel samojezdiný dále.

Byl krásný jarní den a princezna Krasomila se procházela po zahradě. Krásná byla arci, jako bohyně Lada, ale tvář její byla růže bez vůně, zahrada nerozhřátá paprsky slunečními. A přece měla v duši jemný cit, neboť často nad neštěstím chudého zaplakala a hojně almužny dávala; než blíže k ní žádný žebrák přistoupiti nesměl, aby se jí špinavou svou rukou nedotknul. Množství vladařů se již o její ruku ucházelo, ona však každým pohrdla. Její myšlenky měly perutě orličí a rády by se až k slunci byly vznesly. Starý král ji často káral a hrozil přílišné hrdosti trestem božím. Na to mu ale odpovídala: „Můj ženich se musí krásou, vznešeností, uměním a šlechtností nad jiné skvítí, sice nikdy mým nebude.“

Když se tak v zahradě prochází, vejde k ní otec a praví: „Dcero moje, já jsem přijal do služby mladého muže a udělal ho vrchním zahradníkem. Ale zdá se mi k tomu úřadu příliš učeným býti: on se zná tak dobře v zahradnictví jako v literním umění, v tom jako v hudbě, takže jsem nad ním až ustrnul a s radostí jej na svůj dvůr přijal. Tak učeního muže nemáme. Co míníš?“

„Nemohu nic říci, protože jsem ho neviděla. Ale myslím, že jsi, otče, dobře udělal, neboť takový muž je při dvoře jako drahý klenot. Je-li v hudbě opravdu tak cvičen, jak povídáš, a jinak člověk mravů ušlechtilých, mohl by mne doučit na harfu; nerada pohřešuji zemřelého učitele svého. Pošli tedy pro cizince.“

Král byl k tomu ochoten a princezna vešla do letní síně, do níž v ma-

lém okamžení Míroslav vstoupil. „Nejhlubší poklonu skládám k vašim nohám, milostivá paní, a čekám na vaše rozkazy,“ řekl Míroslav, poníživ hlavu k jejím nohám, a políbil lem drahého roucha, při čemž pohleděl k princezně okem, s jakýmž se ona posud nebyla potkala. Zarděla se hrdá panna a upřela zrak na růži, kterouž si před chvílí v zahradě utrhla. Nenadála se, jaké neštěstí jí z pupěte teprv rozvítetého nastane. V tom sladkém loži, jako v růžových plénkách zavité, sedělo zlé bůže s napjatým lukem, na němž byl šíp v nejjedovatějším jedu omočený, a jakmile se Krasomila do osudné růže podívala, bůže spustilo a ona cítila bolest v srdci, proti níž žádných léků není.

„Jaké vaše jméno?“ ptala se hlasem přívětivým po chvíli Míroslava.

„Míroslav,“ odpověděl onen.

„Otec mi řekl, Míroslave, že se znáte v hudbě, a já si již dávno přála mítí učitele, který by mne na harfu hrátí doučil. Velký vděk by se mi stal, kdybyste vy místo mého zemřelého učitele nastoupil.“

„Bude-li moje skrovné umění s to, aby službu tu zastat mohlo, budu se za šťastného pokládati.“

„Ostatní vám král poví,“ řekla na to princezna a pokynula rukou na znamení, že je cizinec propuštěn. Dlouho stála ještě Krasomila a nevěděla, co se to s ní stalo, v hlavě jí to šeptalo a šumělo jako vábné hlasy, jako sladké hraní hudby, a v srdci jí to páliło, jako když se na vězně po dlouhé temné noci po prvé slunéčko zasměje, otevře on dokořán brány srdce svého, aby se každý kouteček světlem nebeským naplnil. Ozvaly se kroky a Krasomila se z myšlének probírala. Byl to král.

„Nuže,“ ptal se, „přijmula jsi Míroslava za učitele?“ „Já mu to navrhla, ale kdy bych začítí měla, o tom právě přemýšlím.“

„Učin dle libosti. Co se mne týče, já si při jeho jménu připomínám krále Míroslava a denně se strachuji, že tu urážku od tebe nesnese a vojnu mi vypoví. Dcero, dcero, tehďáž jsi velice chybila.“

„Netrap mne, otče! Já bych byla nešťastna, kdybych si musela krále toho vzítí; pročez zůstanu při mém mínění.“

Král se zamyslel a mrzutě odešel.

Druhý den se vše urovnalo a hodiny se začaly.

Míroslav byl horlivý učitel, Krasomila byla pozornou žákyní, a ledová kůra, kterouž pýcha okolo srdce jejího obložila, denně více a více se rozhrívávala. Často si panny její šeptaly: „Co se to jen s naší princeznou stalo, nikdy se člověk nesměl opovážít ruky její se dotknouti, a nyní si z toho nic nedělá, když jí při odchodu Míroslav ruku políbí.“

Láska přemohla hrdou pannu. Již to bylo drahý čas, co byl Míroslav při dvoře; všickni ho milovali, nade všechny ale Krasomila, ač by to byla ráda sama sobě zapřela. Tu přišla do zahrady, hrdě pozdravila vrchního dohlížitele sadů, ale přece jinam nesedla než na sedátko aneb do vonné besídky, kterou jí k vůli Míroslav přes noc udělali kázal. Nemohla býti tak nelaskavá a vlídným slovem nepoděkovati za ten důkaz úcty jeho. Z několika slov rozpředla se rozmluva, protože se měla princezna mnoho co ptáti a rozkazovati. S učením to bylo právě tak; časem když jí napadly zlé rozmary, musel sloužící učitele odbýt, že nemá princezna chuti k učení. Za chvíli ji to zase rozešlo, a opět musel sloužící běžet, aby učitel přišel. Začasté, aby zamračenou tvář rozjasnila, podala mu ruku k políbení, jaková čest se ani těm nejvyšším šlechticům nestala.

Bylo navečer, princezna seděla u otevřeného okna, hrála na harfu a zpívala, vedle ní Míroslav, maje oko upřené na její líce, zlatou září zapadajícího slunce polité. Najednou se zarazila a podala harfu učiteli. „Jestli Milost Vaše dovolí, zazpívám teď píseň svou,“ pravil Míroslav a Krasomila přisvědčila.

Začal; ale jaký to zpěv! Brzy se zdálo Krasomile, že slyší seznámení stříbrných zvonů, které jí do chrámu Páně k zbožné modlitbě volají, brzy zase, že jí láká táhlý, vášný hlas slavičí do stinného loubí v náruč milencovu. Slunce zapadlo za vysokou horu; poslední jeho blesk zalítl do okna a strhl ledovou roušku, která ještě jako pavučina srdce hrdé princezny v poutech držela. Tiše sklonila hlavu k Míroslavovi a slza padla na jeho ruku.

Jako by to nepozoroval, řekl Míroslav: „Ta píseň byla na rozloučenou, milostivá královno moje! Zejtra musím odtud pryč.“

„Co mluvíš, Míroslave? Ty nesmíš odtud pryč, ne, ne tak!“ vykřikla Krasomila třesoucím se hlasem a uchopila Míroslava za ruku. Tu se otevřely dvěře a přes práh vkročil otec.

„To je tedy muž ten, kterého miluješ?“ ptal se chladně zaražené dcery.

„Ano, otče, miluji ho,“ odpověděla Krasomila a hrdě se vztýčila.

„A víš-li pak, že mu chybí jedna z těch ctností, které jsi u tvého budoucího manžela sobě vymínila?“

„Vím, že chybí Míroslavu vznešený rod, ale proto jej přece miluji, a byť by ještě níže postaven byl.“

„Dobře tedy, ať je tvým manželem ještě tu hodinu. Ale déle v mém zámku nezůstaneš, abys větší posměch na mou hlavu nesvedla.“

„O milostivý králi!“ řekl nyní Míroslav a uklonil se před králem na ko-

leno, „nemohu svolit, aby byla princezna skrze mne nešťastna. Já jdu odtud a vše buď zapomenuto.“

Avšak král na to nedbal. Vkrátce přivedl svého zpovědníka a za nějakou hodinu byla Krasomila, hrdá princezna, ženou chudého Míroslava a stála v svých nejsprostších šatech před hradem, těžce se v duchu loučíc s otcem, který tak nevlídně s ní se rozžehnal a z domu ji vyhnal jako chudou děvečku. Brzy se ale vzmužila, vzala manžela svého za ruku a skočila s ním do vozu, který je měl až na královské hranice dovézt.

Když přijeli až na pomezí země té, kde měla býti někdy Krasomila panovnicí, slezli s vozu a šli pěšky dále.

„Ženo, moje drahá duše,“ řekl Míroslav Krasomile, „co nyní počneme? Já mám sice v hlavním městě bratra, který je u dvora a k službě mi dopomůže, ale do té doby se ledva nouzi vyhneme.“

„Vždyť něco peněz ještě máme, zatím budu pro lidi pracovat a vynasnažím se, abych starostem tvým ulevila,“ těšila Krasomila zarmouceného muže, ač jí nebylo u srdce volno.

V nejbližším městečku najal Míroslav zase vůz, aby nemusela chůzi nezvyklá žena dále pěšky jíti.

Když přijeli až do královského hlavního města, najal Míroslav malou sedničku a tam se s Krasomilou ubytoval. I umluvili se, že všechny nádherné šaty prodají a že sprostší koupí, což opravdu učinili, ano i jediný prsten, který měla Krasomila na ruce, obětovala na výživu.

„Nyní půjdu,“ řekl druhý den Míroslav, „zjedná ti práci a sobě službu, ku které mi bratr snad dopomůže.“

Šel a v poledne se s malým uzlíčkem vrátil. Rozvázal ho, vyndal hebké plátno a něco málo ovoce.

„Hleď, srdce moje, tu ti nesu práci, která ti, když ji dohotovíš, dobře zaplacená bude; ovoce jsem dostal u mého bratra. O ženo milá, jak jsem tebe, královskou dceru, do takového živobytí vtrhnouti mohl? Všem rozkošem zvyklá, máš nyní pro lidi dělat a nouzi snášet. O já nešťastníku!“ tak bědoval Míroslav a líbal ruce své ženy, které teprv po svatbě řekl, jak velice ji miluje.

„A což nařikáš,“ odpověděla a oko její se na muže smálo, „vždyť jsem tomu sama tak chtěla. Tvoje láska mi za všechno odplatí.“

S radostí vzala hebký kment a chutě se pustila do práce. Pilně šila, nedajíc si pokoje ani v noci, a jen tu chvíli odběhla, co muži jídlo chystala. Když měla dílo hotové, vzala bělounký sprostý čepeček na hlavu a šla s Míroslavem, by práci odvedla. Byl to pěkný dům, do něhož jí

Míroslav ukázal, a sloužící ji vedl skrze nádherné pokoje až ke komorné. Přece jí bylo ouzko, když komorná práci prohlížela a potom ledacos vystavovala a na penězích jí utrhopat chtěla. Již se tváře zapalovaly a slze jí vstupovaly do očí, tu se dvěře otevřely a vážná dáma do nich vstoupila. Ptala se komorné, oč se tu jedná, a když práci prohlédla, poručila, aby se švadleně mzda vyplatila. Krasomila se s poděkováním uklonila a pospíchala z domu ven. Míroslavu neřekla ani slova, co se jí přihodilo. Vzpomněla, že to asi také tak její vlastní komorné s ubohými švadlenami a jinými dělníky dělávaly.

Asi za dva dni přišel zase Míroslav a nabídl jí službu u jedné vznešené dámy, kde by se měla velmi dobře. Krasomila byla spokojena, zastřela tvář a šla k té paní na službu. Od hlavy do paty si ji paní prohlédla, potom se ptala, co všecko umí, a když jí to Krasomila pověděla, řekla dáma, aby zůstala dva dni na zkoušku.

Ale to byly trpké dva dni! Nyní viděla, co taková služka od rozmariných urozených zkusí, jak pohrdlivě se s ní zachází. Tu bylo strojení, běhání, snášení, a co křiku a vády, jestli nebyl jeden kroužek vlasů zrovna tak jako druhý, jestli se živůtek dost málo krčil. A přece není takové stvoření boží lepší než jiné; to nemohla Krasomila vydržet a za dva dni šla zpátky.

„Víš-li co nového, ženuško?“ řekl Míroslav za několik dní nato, když s rozjasněnou tváří do dveří vstupoval. „Náš král si přivezl nevěstu a zejtra bude veliká hostina v zámku, při které ji svým poddaným pánům představovati bude. Jedná prý se mnoho kuchařek a kuchařů a každý dostane za ten den několik kusů dukátů. Hleď, ty umíš vařit a mnoho na práci mít nebudeš, nešla bys tam za kuchařku?“

„Proč ne, půjdu. Tolik peněz za den tak snadno nevydělám,“ odpověděla Krasomila.

Ráno časně se ustrojila, uvázala na hlavu po sprostou šátek a šla s mužem do královského hradu.

„Já si budu také nějakého výdělku zatím hledět a večer pro tebe zase přijdu,“ řekl Míroslav, když odcházel z kuchyně, kamž byl ženu dovedl. Krasomila se měla chutě k práci, kterou jí nejprvnější kuchař na celý den k obstarání vykázal, a ničeho si pro tesknost v zámku nevšímal. Všecko se dobře dařilo, již se hosté sjížděli a nebylo vozů ani konce. Právě běžela Krasomila přes chodbu, tu jí vběhne přes cestu pán samé zlato a stříbro, takže ho pro lesk ani znáti nebylo.

„Prosím vás,“ povídá hlubokým hlasem ku Krasomile, „zavolejte někoho, aby mi střevíc zavázal.“

Krasomila se na něho po očku ohlédla a vidouc dle šatů, že to sám král, shýbne se a zaváže mu střevíc sama. Král jí poděkoval a odešel. V malé chvíli přijde sloužící králův a ptá se, kde je ta kuchařka, co vázala králi střevíc, aby šla do hořejších pokojů k paní komorné. Krasomila učinila, jak jí bylo nařízeno.

Vejde ke komorné, ta se uklonila a prosila ji, aby vešla do druhých pokojů. S podivením ohlížela se Krasomila po skvostných komnatách, kde ji vše na domov upamatovalo. Byly to pokoje pro paní zřízené a Krasomila si pomyslíla, že tu bude jistě mladá královna zůstat, ale co ona zde dělat má, to posud nevěděla. Tu přišla až do oblékárny, kde ležely plné stolice drahých šatů, plné stoly klenotů.

„Zde si máte vybrat jedny šaty a k tomu klenoty; já vás ustrojím. Náš král chce vás za tu zdvořilost, kterou jste mu proukázala, jednou zít k tanci.“

„Probůh,“ lekla se Krasomila, „co by řekl můj muž! Já s králem tančit, do těch šatů se ustrojít? Ne, ne, to neudělám.“

„Ani když já tě prosit budu?“ ptal se za ní hlas, a ona viděla u sebe krále – poznala svého Míroslava!

Krasomila se lekla a v úžasu ptala se přece jaksi bolestně: „A proč jsi to vše učinil a tak se mnou jednal?“

„Pamatuješ se snad, s jakou hrdou odpovědí jsi moje dvořeníny s obrazem mým nazpět poslala? Tenkrát jsem přísahal, že chci tvou hrdost ponížít. Tvůj otec mě v tom potvrdil a tvoje láska mi byla nápomocna. Avšak bych tě nebyl tak dlouho zkoušel, kdyby tvůj otec nebyl přikázal; já trpěl s tebou.“

Tu se otevřely dvěře a starý král vešel; všickni tři se srdečně objímali.

„Dcero, ta zkouška byla sice trochu trpká, ale věř mi, že bude blahodějná pro tebe a pro tvé děti!“ řekl otec.

Vtom přicházeli hosté, a vidouce novou královnu v drahém, zlatem vyšivaném rouše a královském diadémě, byli vesměs její krásou okouzleni, neboť při vši spanilosti zastoupila místo hrdosti a pýchy teď přívětivost a dobrotu.

S hrdým čelem vedl si Míroslav milovanou ženu do síně, kde panstvo shromážděno bylo a s jásáním mladou královnu uvítalo!

(Další pohádky naleznete online na [www stránkách Městské knihovny v Praze: http://www.mlp.cz/pohadky.](http://www.mlp.cz/pohadky))

Sůl nad zlato

Podle **Boženy Němcové** napsal **Jan Alda**

Úprava textu **Zoja Mikotová**

Národní divadlo moravskoslezské

Ostrava, listopad 2011 – leden 2012

Trpaslíci Ať v každém domě mají stůl
a na něm vždycky chléb a sůl!
Jsou nad zlato a nad poklad,
ať není nikdy nikde hlad.
Podívejte na ten hrad.
Ať temná noc, ať bílý den,
král stále – stále zamyšlen.
Má těžkou hlavu náš pan král.
Sám se sebou je v rozepři.
Má dlouhé dny i večery
a často myslí na dcery.
Co namyslí se každou noc,
které by měl předat svou moc?
Sám se sebou je v rozepři.
Kterou má zvolit, když jsou... tři!
Kterépak žezlo měl by dát,
když všechny tři má stejně rád?

Šašek Levá pravá, pata špička,
bude sláva, parádička,
bude sláva, paráda,
tramtarará, taráda!
Přijdou páni – zavýsknou si,
a ostatní utřou fousy.

(expozice princezen)

Adéla Liběno, jak vypadám?
Nevidíš, že nové šaty mám?
Pročpak mlčíš, odpověz!
Hodí se na dnešní ples?

Liběna Hmmm... Ty šaty... Mně se líbí...
Jsou rozkošné a sluší ti.
Padnou ti jako ulity.
Něco mi však u nich chybí!

Adéla To bych věru ráda věděla!

Liběna Daleko hezčí Adéla.

Adéla Protivo jedna, jsi jedovatá jako had!
Však přece líbím se,
heč, někomu, císařův syn,
heč, má mě rád...

Liběna Takový osklivec, až běda!
Darmo se neříká, že vrána k vráně sedá.
Jak holub na báni se točí!
Kam, Adélo, jsi dala oči?

Adéla Nech si svoje posměvačná slova!
A budu královnou!
A budu! Říkám znova!
Ten princ můj ze všech nejvíc zlata má!
Já nejbohatší budu královna!

(vběhne Maruška a za ní Šašek)

Šašek Dej, Maruško, růžičku, dej mi jednu...
aspoň jednu, dej!

Maruška Nedám, jen si utíkej.

Šašek Brzo chytну si tě, jako vodník do své sítě, lidskou
dušičku.

Maruška Ani jednu nedám růžičku!
Vodou jsi je nepokropil, v zahradě jsi nerýpal.
Ještě jsi tak v trávě spal, anebo sis blázny tropil.
Dám – snad – až se polepšíš...

Šašek Zato Adéla, ta se chudák nadělá, nemá ani chvilku
stání,
když to zlato věčně shání.
No, a slečna Liběna? Jak ta bývá k smrti znavená,
když tak před zrcadlem stojí,
nakrucuje se a strojí...

Adéla Víš, ty šašku šaškovatý,
co jsou pro princeznu šaty,
šperky, účes, střevíčky?
Jak by bez nich vypadaly?

Šašek Asi jako opičky.

Maruška Doufám, že tím nemíniš moje drahé sestřičky.

Šašek Ty jsou krásné nad křišťály.

Adéla Mám už, šašku, věru dost té tvé prostořeké pusy.
Nejsme zvyklé na drzost, princezny jsme,
pamatuj si!

Šašek (zpívá) Na jednom hradním bále, jeden princ maličký,
princeznám neustále, šlapával na špičky,
šlapával neustále, na špičky princeznám,
kéž by, pro pána krále, přijel už také k nám!
Bim a bam, bim a bam bim, pac a pusy, odcházím!

Maruška Neberte ho, sestry, vážně, mluví páté přes deváté,
přítom má však srdce zlaté.
Už se těším na náš ples, veselo nám bude dnes!

Liběna Ta Maruška, to je liška...

Adéla Samý výsměch, samá špička...

Liběna Jak když všechnu moudrost zná...

Adéla Na všechno jde vychytrale, k otci lichotí se stále...

Liběna Však ona ví, proč to dělá –
královnou by tak být chtěla!

Adéla Jenže já jsem nejstarší!
A ty buď jen pěkně tiše.
Já budu královnou té nejbohatší říše.
(odejde)

Liběna Copak já jsem méně snad?
Já bych nemohla kralovat?
Víc než Adéla jsem vždycky znala.
Já nejlépe bych panovala!

(bál)

Šašek (zpívá) Hopsasa, hopsasa, všecinko se natřásá,
pozvolna i prudce, co má nožky, ruce.
Hopsasa, hopsasa, všecinko se natřásá.

Tvoje milosti, tvoje jasnosti, tvoje výsosti,
čert aby to spral, kde kdo se mne ptá, kam
se ztratil král,
kdepak sedí, kam se schoval, to už dneska
dotancoval?

Král Král je smutný, šašku,
král má těžkou hlavu,
nemá pomyslení na zábavu.

Šašek Věřím, že máš těžkou hlavu, i koruna má pár kilo,
kdybys nenosil tu slávu, hned by se ti ulehčilo.

Král Jak bys myšlenky mé četl právě,
jde mi o korunu královskou.
Porad, komu dát ji mám? Kdybych jednu dceru
měl, šlo by to hravě.
Jak udělat to, když tři dcery jsou? To je těžký
hlavolam.

Šašek Rozřešil bych to krátce,
obrat se na své rádce,
řekni jim: „babo rad!, kterépak trůn mám dát?“

Král Ví, zda poradí správně?
Co když myslí na svůj prospěch, hlavně?
Nediv se, jestli jim nevěřím.
Jednou mi radí celá rada Adélu, pak zase Liběnu.

Šašek A Maruška?

Král Ta, myslím, je na královnu ještě mladá.

Šašek Zasloužil bys, králi, díl,
špatně sis to zařídil!
Kdybys o dcerku měl méně,
všecko by šlo přirozeně.
Našla by se hned ta pravá!
Mincí hodil by pan král
– které by pak padla hlava,
královnou by udělal.

Král Zakazuji, abys žertoval!
Jde tu o budoucnost země.

Šašek Ať sesype se na mě strop, mám nápad, pane,
hopsa hop,
bude-li špatný, čert mě vem...

Král Nu, nu, je-li dobrý, jen s ním ven...

Šašek Jsi spravedlivý, dobrý, králi, lid za tebe by život dal!
Zavolej dcerky, ptej se zpříma,
tu pravou z nich pak poznáš hravě, pane můj,
podle lásky její. Která z nich má tě nejraději,
vládla by jistě jak ty správně, spravedlivě
a moudře dál.

Král To není špatné, cos mi povídal. Přiveď mé dcery
ke mně sem!

Šašek Už letím, králi, hned tu jsem.

Liběna Ještě se mi hlava motá...

Adéla Mně šlápl někdo na špičky...

Maruška A mě napadá zrovna nota mé milované písničky...
Už jsme, taťko, přiletěly.

Král To jsem rád, nu, pochlubte se, jakpak jste se v sále
měly?

Maruška Nepřišel's ani na náš ples...

Adéla Je tak krásný!

Liběna Zlobíme se...

Král Odpusťte, že jste byly samy, teď vážně hovořit chci
s vámi...

Liběna A pročpak vážně?

Adéla A proč dnes?

Liběna Když jsme tak dobře naladěny...

Král Víím, že to vhodná chvíle není.
Nu, přistupte sem ke mně blíž.
Však samy víte, chřadnu již,
unavuje mě kralování,
mám teď už jen jedno přání:
chtěl bych se dovědět,
než odejdu na onen svět,
dokud jsem ještě schopen vlády,
jak, dcerušky, mě máte rády.

Adéla Tvé jméno, otče, je mi svato,
já miluji tě jako zlato!

Liběna Já vyznávám ti lásku svou,
je větší nad moc královskou!

Maruška A já, můj otče milovaný,
já miluji tě jako sůl!

Liběna Jen jako sůl?

Adéla Jak sůl? ... Jak sůl? A otce svého!

Maruška A co je na tom, sestry, zlého?

Král Svou lásku přirovnáváš k soli, které je všude dost a dost?

Adéla a Liběna Tak potupit nám otce, krále!

Král Až srdce z toho bolí, svým uším nechci věřit sám...

Maruška Ano. Jako sůl tě ráda mám.

Král Jak sůl! – dost! Tvoje přiznání tě samo z domu vyhání!
Jdi z domu! Jdi! A raděj hned! To poslední má odpověď!

Adéla Ty hanebná, opust' náš hrad!

Liběna To není dcera, to je had.
On na srdci ho ještě hřál.

Adéla Nakonec uštknul její jed.

Adéla a Liběna Pryč! Odejdi z domu a to hned!
Když vzácnější ti sůl než kmet.
Tvůj starý otec s šedinami!
Nemáš už místo mezi námi!

Šašek Co se tu stalo, co se děje?

Král Ach, srdce se mi žalem chvěje! Jak sůl mě Maruška jen ráda má.

Šašek Divné brouky, králi, v hlavě máš,
Marušce co zazlíváš!

V tom že je zrada, má-li jako sůl tě ráda?
Což nevíš, bez soli že nelze žít?
Vždyť vyznala ti lásku, vroucí cit!
Unáhlená, pane, je tvá zloba.
Odvolej ta přeukrutná slova.

Král Nesmysl mluvíš, ani zdání,
jaképak ještě odvolání,
když dcera otci srdce raní?
Leda by nadešel jedenkrát čas,
že sůl by nad zlato vzácnější byla zas,
dovolím, ať se vrátí domů,
odpustím jí a ještě trůn dám k tomu.

Babička Sůl nad zlato vzácnější že bude zas,
uvidíme, kdy nastane ten čas...

Trpaslíci Maruška vyšla z hradních bran.
Nad ní se vznáší hejno vran.
Jde přes vrchy a přes dolinu,
slzami smáčí rodnou hlínu.

(před selským statkem)

Chlapci Sedláku, hej rup, nachytej si krup,
nebuď přece hloupý,
laciné jsou kroupy,
za ten pytel krup
nedáš ni chlup.

Sedlák Jedeš, sloto! Ty holoto!
Však vám jednou dám co proto!
Až vás chytnu, krpec, tipec,
já vám, kavky, zatnu tipec,
že už víckrát nepípnete...

Maruška Dobré jitro, hospodáři.

Sedlák Krev se ještě ve mně vaří...

Maruška	Hospodáři, pěkně prosím, nevím ani, jak to říci mám. Nechtěl bys mě přijmout k vám?	Chalupník	A kampak jdeš a čípak jsi, rozhodně nejsi z naší vsi. To bys mi byla jistě známa!
Sedlák	A odkud, holka, vlastně jsi?	Maruška	Ach, chalupníčku, nevím sama. Víš, nejraději bych k někomu chtěla na práci do domu. Třeba za holé živobytí.
Maruška	Hospodáři, z královského hradu. Nevím už, kam složila bych hlavu!	Chalupník	V čem vyznáš se, co dovedeš?
Sedlák	No a co bys u mě vlastně dělala? Cením lidí podle práce, jakou mají fortelnost...	Maruška	V zahrádce pěstovat kvítí, na loutnu hrát, v knihách číst též, pohádky vypravovat...
Maruška	Hospodáři, umím toho dost. Nejraději dělám na zahrádce. Kytičky já umím pěstovat lépe nežli zahradníci. Umím v knihách číst a brkem psát. Zpívat i na loutnu hrát.	Chalupník	Hmmmm. Tak něco pro malé děti. Pět jich mám...
Sedlák	Tomuhle, cácorco, říkáš práce? U nás, milá holka, není hrad. U mne se musí jinak pracovat! Zač bych ti platil, či snad kradu? Honem se vrať do svého hradu. Potřebovat tě nemohu!	Maruška	Tak vezmi si mě tedy k vám!
<i>(na poli)</i>		Chalupník	Což o to, hned bych tě k nám vzal, ale co potom, a jak dál? U nás máš bídu, samou dřinu, sotva co seženu pro rodinu... Co umíš, věru, není špatné, k životu ale málo platné. S tím nevyděláš ani na krajíc! Umět bys musela něco víc. Odpust', přijmout tě nemohu. A čípak vlastně jsi?
Chalupník	Kopnu semhle, kopnu tam, dokud pole nezorám. Ale teď si vezmu chleba se solí, to člověku vyhladoví na poli...	Maruška	Králova dcera.
Maruška	Dobrý večer, hospodáři.	Chalupník	Z tak vznešeného rodu? Málo tě, věru, učili. Co naplat, skok je do večera, políčko musím doorat. Sotva tě potká tady štěstí. Raději vrať se na váš hrad.
Chalupník	Buď zdráva, posaď se u nás, je tu hebká tráva. Kousek chlebička by nechutnalo?		
Maruška	Děkuji ti, hospodáři, jako by se stalo.		

Maruška Mám vrátit se, či mám jít dále?
Stesk volá domů neustále!
Ale jak přijal by mě král?
Ne, nemohu vrátit se. Půjdu dál.

Trpaslíci Jde, samotinká, v srdci žal, až černý les ji přivítal...
A kde se vzala, tu se vzala, babička před ní náhle stála.

Maruška Dobrý večer, babičko.

Babička Dobrý večer, kam tak sama?
Slunce už je za horama,
lesy hnedle půjdou spát...

Maruška Sama nevím, kam se dát,
v kterou, babičko, jít stranu...
Od půlnoci a celý den
putuji lesem, polem jen.
Lidé jak zavřeli by brány,
nikdo z nich ruku nepodá mi.

Babička Čípak jsi děvče, co jsi zač?
Co je ti, děvče, nač ten pláč?

Maruška Taková lítost pojala mě náhle.

Babička Otevři srdce, svěř se, dítě!

Maruška To nemohu. Nemějte mi to za zlé.

Babička Dost možná, že ti poradím...

Maruška Sotva, babičko, poradíte.

Babička Nemysli si, však leccos vím...

Maruška Ach, babičko, jsem bez domova.

Babička Něco ti řeknu.
Jsem sama už,
jsem stará, chorá,
nemohu se tak namáhat.
Nechtěla bys mi pomáhat?
A v chaloupce tu se mnou žít?

Maruška Jak ráda bych, však zda to svedu?

Babička Co umíš?

Maruška Já nic nedovedu.

Babička Docela nic?

Maruška Jen takovou nicotnost samou bláhovou.
V zahrádce dělám nejraději,
tam šťastná jsem, tam pookřeji.
Květiny velmi miluji!
Ale tím bych, babičko milá,
vám asi málo platná byla,
mnohem víc musela bych znát.

Babička Docela nicotné to není.
Každý má něco k potěšení!
Mám na zahrádce květin dost.
Nechceš si zatím vzít je na starost?

Maruška Babičko, ráda – z celé duše!

Babička Tak najímám tě, jednoduše.
Bát ničeho se nemusíš.
Mnohému, ještě jinému,
užitečnému a dobrému
se u mne časem naučíš.
Dobrá vůle všechno zmůže,
trpělivost nese růže.
A teď, Maruško, pojďme k nám.

Maruška Vy, babičko, vy znáte moje jméno?

Babička To víš, dceruško, mnohý znám!
I co je jiným utajeno.

Maruška Vy víte o sestřích...
i o té soli?...
I jak otcova zloba bolí?
Dál nemohu pro žalost...

Babička Však otce brzy přejde zlost, až pozná, že zázraky
se dějí,
že tys ho měla nejraději.

Trpaslíci (zpívají) Král pozná, že zázraky se dějí,
Maruška má krále nejraději.

(P Ř E S T Á V K A)

Trpaslíci (zpívají) Radostně od té chvíle jen
Marušce plyne každý den.
Jídla a pití plný stůl.
Chutný chléb a v slánce sůl.
Radostně od té chvíle jen,
Marušce plyne každý den.
Ovečky pase na pažitě,
na kolovrátku přede nitě.
A plátno tká
a dělá sýr.
V chaloupce radost, klid a mír...
Zatím co v zámku pana krále
je veselo a živo stále...
Kouří se ze všech komínů,
hostina stíhá hostinu.
Vznešení hosté, zblízka, zdáli,
den co den jezdí k panu králi.
A všude jásos, veselost,
vždyť na hradě je všeho dost.
Jídla a pití všeho druhu,
a chutná všem a všem jde k duhu!

Šašek Zas v kuchyni je shon a šum
a na nohou je celý dům.

Kuchtíci Vidličky zvoní, zvoní nože,
to bude jídel, panebože!
Nejdříve ryby z hradních vod,
to bude asi první chod.
A potom zajíc na smetaně,
a k tomu víno v zlatém džbáně.
A až se žízeň zažene,
pak přijdou řízky smažené.
Kompoty, houby nakládané,
a zase víno v chladném džbáně.
A holoubci nadívaní,
o tom nemáš ani zdání!
A srnčí kýta, játra husí
pro nejmlsnější panské pusy.

Šašek A tak to půjde dokola,
než krásná hudba zavolá
a vyzve hosty s panem králem,
aby si zatančili sálem.

(bál)

Král Stýská se mi, stýská, bratříčku,
jako zimní krajíně po teplém sluníčku.

Šašek Věru nemáš nad čím stýskat,
všeho máš, co lze jen získat,
slávu, přepych, lesk,
dvě dcery jak malované,
nejsi sám ve světě, pane!
Jaký tedy ještě stesk?
Nic ti k štěstí nechybí!

Král To si myslíš jenom ty.
Copak z toho všeho mám?
Jedno vím a jedno znám,
že jsem opuštěn a sám!

Šašek Není pravda, pane králi,
dvě dcery tě obletují,
život za tebe by daly,
nemáš nač si naříkat!

Král Nejsou, nejsou, jak se zdály!
Adéla jen po bohatství prahne,
Liběna zas radovánky shání.

Šašek Prahne – shání – nevidáno!
Jiným přej, i tobě bude přáno!

(zazní fantáry)

Král Jdi se, šašku, rychle podívat,
kdo to přijel na náš hrad.
Všechno mám, nač vzpomenu si,
každý poslouchat mě musí,
jsem nejšťastnější země král...
Ach, čeho se mi nedostává,
proč tolik těžká je má hlava,
často se ptávám srdce svého,
což udělal jsem něco zlého?

Šašek Císařův vyslanec prosí tě o slyšení.

Král Ať vejde tedy.

Vyslanec Přijměte poklonu, královská milosti.

Král Já, pane vyslanče, vás vítám s radostí.

Vyslanec Od svého císaře přináším, milosti,
vám nejen pozdravy, ale i poselství.
A proto požádal jsem vás dnes o slyšení.

Král Mně vaše návštěva činí jen potěšení.
Císaři vzkazují též mnoho pozdravů
a nyní se těším na naši rozpravu.

Vyslanec Já přicházím se ptát,
zda budete rád,
že císařův syn chce zvolit za svou ženu
princeznu Adélu, nejstarší vaši dceru.
K své prosbě připojuje císař přání,
že trůnu vzdáte se a svého panování.

Král Císařův návrh je opravdu odvážný!

Vyslanec Milosti, spravedlivý je a rozvázný.

Král Snad, pane vyslanče, nejlépe uděláme,
když dcery Adély se přímo pozeptáme,
ať sama rozhodne, či sama souhlasí, či ne.

(Král Šaškovi)

Pospěš a zavolej mi ihned Adélu!
Však o následníku svého trůnu
sám, pravím, rozhodovat budu.

Vyslanec Milosti, rozvažte, že budete i ctěn
samotným velkým a mocným císařem.

Král (k Adéle) Vyslanec s posláním je u nás návštěvou.
Císařův starší syn žádá o ruku tvou.
Rád proto slyšel bych,
zdali i ty bys chtěla,
dobrovolně a z lásky,
prince za manžela.

Adéla Ze srdce ráda, milý tatínku!

Král Princovu ovšem neznáš podmínku!
Nechce jen tebe,
ale také trůn.
Chce se stát vládcem v naší zemi.

Adéla Nic na tom podivného nezdá se mi
a odmítnout ho byl by nerozum!
Myslím si, otče, že je to tak správné.

	Jsi nemocen a stár, těžko se ti vládne, a kdyby princ se králem stal, království naše by rozkvétalo dál.	Liběna	Tatíčku...
Král	Souhlasíš tedy?	Král	Slyšela jsi o tom, že císařův syn o Adélinu ruku požádal? Zároveň ovšem také o můj trůn, abych prý se ho dobrovolně vzdal!
Adéla	Otče, úplně!	Liběna	Tak copak říká drahá sestřička?
Král	Já, pamatuj si, ne! A nikdy ne! Jsem dosud této země vládce, nepotřebuji cizí rádcce, co dělat vím a poradím si sám. Věz tedy: Nikomu trůn nevydám! Tobě, své dceři, se však dívím, kam zavedla tě marnivost, že zaprodalas za ni srdce své!	Šašek	Vábí ji cizokrajná peříčka!
		Král	Je jako pomatená na rozumu, i ona chce, abych se zřekl trůnu!
Adéla	V mém úmyslu mi nikdo nezabrání, abych se princovou stala paní! Pro mne to bude nevídanou ctí být paní císařova mocnářství. Však také svému slovu dostojím, hrozeb a výhrůžek se nebojím.	Liběna	Jak zdá se, není sestřička má hloupá! Zůstanu nakonec bez věna? Sobecká, bezohledná fíflena, po bohatství a moci posedlá, i mě by vyhodila ze sedla? Rozhodně, otče, nevzdávej se trůnu, ty u nás musíš vládnout sám!
Vyslanec	Milosti, nebuďte tak přísný na svou dceru, je jako stvořena pro lesk a pro nádheru, které jí císařský dvůr může poskytnout, nechte ji životem volně plout.	Král	Potvrdila jsi moje slova. Nikdy zem z rukou nevydám! Nikdy nebude císařovna!
Král	Nesmí si princezna dělat, co sama chce, nesvolím, aby se provdala za prince!	Liběna	Tak, tatíčku můj, to je správné, vždy ve všem spolehni se na mne, na život na smrt jsem ti oddána.
Vyslanec	Milosti, nehodlám vás přemlouvati více, z dcerušky mohla by být krásná panovnice.	Král	Jsem šťasten, dcero má, že aspoň ty ses osvědčila, že alespoň mi jedna dcera zbyla!
Král	Šašku, běž a zavolej mi ještě Liběnu! Má dcera nejstarší, života mého skvost, kam po zlatě ji svedla chamtivost!	Liběna (sama)	Jak se to všechno zmotalo, šťěstí se na mne usmálo! Kdo tedy královnou se stane? Kdo bude v zemi první paní?

Maruška má po kralování,
otec ji navždy zapudil,
kdo ví, kde složila už kosti.
Adéla doma nezůstane,
císařův syn ji přivábil
a docela je v nemilosti!
Já jediná z nich zbyla jsem tu,
stanu se tedy královnou!
V šarlatu budu chodit, v kmentu,
s královskou zlatou korunou!

Šašek Kouří se ze všech komínů
na novou slavnou hostinu
a vzácní hosté z dále
už přijíždějí k panu králi.

Kuchař Ó pane králi dobrotivý!
Jsem více mrtvý, nežli živý!
Ach, stala se nám hrozná věc!

Král Nehoří kamna? Spadla pec?

Kuchař Horší je to, až srdce bolí!
V kuchyni není špetka soli.
A nemám čím osolit.

Král A co by na tom mělo být?
Většího neznám motovidla!
Sol něčím jiným naše jídla!

Kuchař Čím, pane králi, pověz, čím?
Čím, čím já jídlo osolím?
Na celém světě kromě soli
ničím se jiným neosolím.

Král Opravdu? Není to jen šprým?
To neslyšel jsem, pokud vím.
Tak opatři si jinde soli,
u lidí někde po okolí.

Kuchař Už udělal jsem, vzácný pane,
sůl nikde se však nedostane.
Sta poslu nadarmo ji shání,
sůl v celé zemi není k mání!

Král Nemohls o tom dříve říci?
Za to bys uvězněn měl být,
ba pověšen na šibenici!

Kuchař Jsem, králi, z toho nešťasten,
jsem z toho celý omrzely!
Husičky hostům chystal jsem,
knedlíčky, fialové zelí,
bažanty, ryby, zajíce!
Já postižen jsem nejvíce!
Jak to mám všechno udělat,
jak vzácným hostům jídla dát,
aby si dobře pochutnali?
To se asi nepodaří!
Pomozte radši, pane králi!

Král Ať neslaná se tedy jídla vaří,
a basta!
Můžeš odejít!
Chci svatý pokoj mít a klid.

Kuchař Neslaná jídla?
Kam dal hlavu?
Co dělat,
poručil to král!
No, budu vařit čaj a kávu.
Vše, do čeho bych cukr dal:
vdolečky, buchty, lívance,
vánočky, záviny, mazance,
bábovky, dorty, křehké řezy,
šlehačku, rolády, sladké majonézy...
Marcipány a bublaninky,
no, zkrátka samé cukrovinky!
Proč nevyhovět, když sám král
bez soli vařit rozkázal!

Král Křivdil, křivdil jsem kuchaři!
Co bez soli se uvaří?
Pozdě jsem si to uvědomil –
bez soli vařit, jaký omyl!
Ne, ne, to není k uvěření,
že v celé zemi soli není.
Můžeme vůbec bez ní žít?
Budeme chřadnout, živořit!

Šašek Kouří se ze všech komínů,
na hradě mají opět hostinu.
U plných stolů sedí páni
a všichni jsou jak zařezaní.
Nikdo se nemá k hovoru,
nikdo se netkne příborů.
Do jídla nemá nikdo chuti,
všichni jsou jak zakřiknutí.

Kuchtíci Teď od večera do rána
jen samá jídla neslaná.
Bábovky, dorty, závin, řezy,
šlehačka, sladké majonézy...

Šašek Těch sladkostí už každý host
měl pomalu až po krk, dost.
A opouštěli kvapem krále,
každý spěl od hradu dále.

Liběna Otče, co to má znamenat?
Neslaná jídla na stůl dát!
Do jídla nemá nikdo chuti
a všichni jsou jak zakřiknutí.

Adéla Otče, co to má znamenat?
Neslaná jídla na stůl dát!
Ještě se celá hanbou chvějí,
vznešení hosté odcházejí.
I vyslanec chce odejít.

Král Mě také trápí to a bolí,
co dělat, nikde není soli...
Ani my nemůžeme ji mít.

Adéla Císař má ale soli dost!

Král (sám) Už poznávám, jak sůl je vzácná!
Ta nenápadná, drobná, skromná,
a že se jí nic nevyrovná.
Poznávám, jakou cenu má.

Vyslanec Jdu, králi, loučit se, a povinnost mě nutí,
ještě se pozeptat na vaše rozhodnutí.
Jak milost císaře nakonec odpoví?
Zda dáte dceru svou za ženu princovi?
Zda dobrovolně se hodláte trůnu vzdát?
Či zdali miníte nadále kralovat?

Král Jakoupak odpověď, jaképak vysvětlení?
Ne, do mých úmyslů nikomu pranic není!

Vyslanec Rozvaha, milosti, prospěla by vám spíše.
Nemáte vůbec sůl, tu má jen naše říše.
Zkrátka povstane proti vám všecken lid.
Pak sami si přijdeme, králi, trůn váš vzít!

Král Já, dokud budu žít, pamatujte si, pane,
trůn z rukou nevydám, cizák jej nedostane!
Z každého mraku přec nebyvá ještě dešť.

Liběna Souhlasím, tatičku, hajme svou čest!

Adéla Nerozmýšlej se, otče, vzdej se trůnu!

Král Nikdy, to musel bych být bez rozumu!

Vyslanec Jako vy, milosti, bych nikdy nejednal.
Neuvažujete, co může se stát dál.
Je jedno pravdivé přísloví, králi, ještě:
I z mráček nejmenších se spouštívají deště.

Adéla Já rozhodla jsem se, naplno ti to povím,
odcházím do říše, za synem císařovým!

Král Jen si běž...

Liběna Já věrně s tebou zůstanu,
neměla bych jít pro ministra?
Poradit může, je to hlava bystrá.
Hned, otče, ti ho přivedu.

Král Má dcera nejstarší, s cizími zradila mě!
Jak její vyznání falešné bylo, klamné!

Ministr Přicházím, milosti, už slyšel jsem,
jsem připraven bojovat za svou zem!
Bojovat budu, králi, duší, tělem,
abych odčinil drzou urážku.
Ustanovte mne vrchním velitelem,
okamžitě utkám se s nepřítelem
a připravím mu krutou porážku.

Král Myslíš si, ministře, že bys to dokázal?

Liběna Nerozmýšlej se, otče, dál
a ustanov jej velitelem!

Král Jsem k smrti unaven,
jak nikdy v žití celém,
rád bych chvíličku,
ministře, zůstal sám.
Uvážím návrh tvůj,
ještě tě zavolám.
...
Jako bych zbůhdarma
jen na tom světě žil.
Nakonec pohanu
sám sobě vysloužil.
Měl jsem tři dcery,
jednu jsem zapudil.

Ta druhá odešla mi.
Nakonec s Liběnou
zůstali jsme sami.
Zklame mě, nezkłame?
Nemohu nyní říci.
Možná že prohlásím ji
za svou následnici.
Jak to, že nepoznal jsem,
ač jsem už tak stár,
že právě prostá sůl
je nejvzácnější dar?
Kde jsi, má Maruško,
nejdražší dítě mé,
jestlipak vůbec kdy
se ještě sejdem? ...

Trpaslíci

Babička, což je nasnadě,
věděla o všem na hradě.
Nikdy se v ničem nemýlila,
vždyť byla moudrá lesní víla.

Babička

Pojď, Maruško, posaď se ke mně
a odpočiň si trošinku.
Povím ti velkou novinku.
Vzpomínáš-li si na to jen,
dnes právě tomu rok a den?

Maruška

Jak jste mě do chaloupky vzala,
vše naučila a vše ukázala...

Babička

Tys trpělivá, pilná byla,
všemu ses brzy naučila.
Nejenom kvítka pěstovat,
ale i příst a plátno tkát.
Ovečky pást a nažnout trávu,
nakrmit drůbež, dojit krávu...
Mám radost z tebe, dítě mé!

Maruška Nikdy se nerozejdeme,
babičko, vidte!
Chci být s vámi
v chaloupce vaší do skonání.
Blažená, šťastná s vámi jsem.

Babička Nic platno, přec se rozejdem.
Musíš být ještě dneska doma.

Maruška Doma jsem tady, babičko má.
Vás jedinou mám na světě.
Snad zbavit se mne nechcete?

Babička To nechci, jak svou mám tě ráda.
Však zemi stihla pohroma,
soli se všude nedostává.
I váš hrad o ni nouzi má.
Lidé jsou slabí, smutní, choří,
nemoc i tvého otce moří.
Proto chci, abys domů šla,
věz, bude tě tam potřeba.

Maruška Vrátila bych se kvůli otci,
stesk po něm má mě stále v moci,
ale odvykla jsem už jeho světu.
Babičko, prosím, nechte mě tu!

Babička Maruško, vše se změnilo,
pravda je, co dřív nebylo!
Jiný vzduch, děvče, zavanul,
nad zlato vzácnější je sůl!
Dobře jsem ti vždy poradila,
musíš se vrátit, dcerko milá!
Za věrnost, pilnost, poctivost,
žádej, co chceš, mám všeho dost.
Tolik, že nemáš o tom zdání,
mohu ti splnit každé přání.

Maruška Dáte-li mi jen trošku soli
pro otce, aby zdravý byl zas,
budu vám vděčna.

Babička Nežádáš opravdu o víc?

Maruška Jen bych chtěla, abych i pro jiné sůl měla.

Babička Nežádáš-li už o nic víc,
staň se, Maruško, podle tvého.
Že vzácná je sůl jako skvost,
soli měj v slánce vždycky dost.
A tento proutek zelenavý
si vezmi ještě do výbavy.
Až jižní vánek zavane,
ten proutek vezmi do dlaně.
A přes tři vrchy putuj, stále,
s ním po větru až k šedé skále.
Tu staň a švihni do skály,
hned se z ní kámen odvalí.
I vejdi dovnitř, uloženo
tam pro tebe je krásné věno.

Maruška Tisíckrát zaplať vám to bůh,
však co to, zrovna jako duch,
babička ta tam, ztratila se...

Trpaslíci Maruška na cestě je zase,
už odchází na královský hrad.
Ach škoda, škoda nastokrát!
Ale jaká pomoc, jinak to už není,
jednou musí nastat rozloučení.
Ať se jí nic zlého nestane,
ať se bez pohromy na hrad dostane!

Smutek a stesk jí domů hnal.
A co na hradě pan král?

Šašek Už stůně král a stůně lid,
bez soli nelze lidem žít.
Za špetku dal by každý jmění,
však zrnka soli nikde není.

Ministr Sůl, kde vzít sůl?
Ta hrůza, pane králi,
na naši zem
se černé mraky valí!
Sůl má jen císař ve své zemi,
netěšme se však nadějemi,
že sůl nám dobrovolně dá,
nic jiného nám proto nezbývá,
než vyhlásit mu boj
a vydobýt sůl zbraní.
Však jednu podmínku si kladu:
Vzdejte se trůnu
a postupte mi vládu.
Já nad vojskem se ujmu velení,
porazím císaře – a konec trápení!

Král Máš ještě v těle vůbec jaký cit?
Do války vehnat zbědovaný lid?
Podle tvé řeči usoudil bych málem,
tys nejraději sám se tu stal králem.

Ministr Nezištně myslel jsem to, milosti,
chtěl jsem vás zbavit těžkých starostí.
Princezna Liběna dosvědčit může...

Liběna Ne tak!
Chci ministra za svého muže,
chci královnou se stát!
Beztak jsi, otče, u konce svých sil.
Nemůžeš dále panovat.
Jsem na radě a dosáhnu svůj cíl.

Král Až zatočila se mi, šašku, hlava...

Šašek To se tak někdy na tom světě stává.
Odhalila svou pravou líc.

Král Z těch jejích slibů nezůstalo nic.
Liběna zlá, ta mocichtivá,
úlisná, sladká, lichotivá!
Obelstila mne, zklamala,
nezdárnice, ta dcera zlá!

Šašek Ba, to je rozdíl, Maruška a ona.

Král Maruška, kěz by byla zase doma!
Zbytek života bych za to dal!
O odpuštění bych ji požádal!

Šašek (zpívá) Kdybych já čaroval,
králi bych krajíc dal,
posolený.
Král by se radoval,
co by král za to dal,
celé jmění.
Co by král za to dal,
kdybych mu přivolal
dceru domů,
kdybych ji přivolal,
všecko by za to dal,
i trůn k tomu.
O sůl by náš pan král
jak o svou dceru stál,
jenže zle je.
Marušku by pan král
jako sůl miloval,
ale kde je?

Král Prázdná a pusto všude je
a už je malá naděje.
Podívej, to jediný náš host...
Chleba máme sice dost,
však špetka soli vůbec není
na hradě u nás k posolení...

Maruška Tu mám zas já...

Král Sůl! Bože, zase vidím sůl!
Žádej, co chceš, a v okamžení
ti třeba dám své celé jmění!

Maruška Nic nežádám, jen jak sůl bílá,
ať jsem vám, otče, zase milá.

Král Tři dcery jsem měl,
miloval jsem je,
nad nimi jsem bděl.
Dvě z nich mi lásku jenom lhaly,
zradily mne a oklamaly.
Třetí však opravdu mě ráda měla
a tu jsem vyhnal z domova.

Maruška Tvá dcera se ti vrátila.

Král Maruško moje rozmilá!
Pojď, dítě, ke mně, pojď jen blíž,
odpustilas mi, zapomněla?

Maruška Jak sůl jsem tě vždy ráda měla
a láska moje trvá dál...
Už nikdy nic ji nezkalí...

Král Teď, Maruško, šťasten jsem,
dnes je můj nejkrásnější den.

Šašek a Kuchtíci Od vesniček až k branám měst
se přeradostná nese zvěst:
Královská dcera vrátila se
a přinesla sůl na hrad zase!

Král Jak by se zázrak se mnou stal!
Rázem jsem všecek pookřál.
Jak bych byl o celý věk mladší,
co nevěděl jsem, teď už znám.

Sůl nad zlato je dražší!
Tobě, Maruško, odevzdám
královské žezlo s korunou,
buď v naší zemi královnou!

Trpaslíci Když před hrad vyšla mezi dav,
ten rozjásal se na pozdrav.
Od jihu zavál lehký vánek
a ovanul jí tvář i spánek.
Vzpomněla na svou babičku
a na zelenou větvičku
a stisknuvši ji do dlaně
z domova vyšla odhodlaně.
A když tři vrchy minula,
před šedou skálou stanula.
Jak proutkem švihla,
nenadále,
se otevřela brána v skále...
Když branou prošla do sálu...

Maruška Září to jako z křišťálu...

Trpaslíci Sláva buď naší královně!
My vítáme tě u nás dneska,
ty královničko naše hezká!
Celá je tvoje, jak tu zříš,
kolkolem tato solná říš!

Až skoro se jí tají dech,
když na ledový stoupá mech,
jak bloudila by po bludišti,
v němž stříbrné se stěny blyští,
kam pohlédnout má, neví dřív,
divoucí všude vidí div...

Maruška Óóóóó... řekněte mi, prosím vás,
co je to tu za krásu krás!

Trpaslíci S ů l – jen naber si jí, kolik chceš,
s ů l – vždycky tady nalezneš.
To, královno, je zcela prosté,
ta všechna sůl jen u nás roste,
a všechno je nyní tvé...

Maruška Copak sůl roste, skřítkové,
a mohu si vzít trochu domů?

Trpaslíci Jen naber si jí, kolik chceš,
sůl vždycky tady nalezneš.
Bylo ti přece přisouzeno,
babičkou milou, toto věno.

Maruška Ó děkuji... děkuji vám...
a na shledanou!

Trpaslíci A ven zas vyšla skalní branou...

Šašek Většího věna nedal by ti,
Maruško, nikdo v celém žití!
Té babičky si velmi važí!

Král Tady je žezlo s korunou.
Ty jsi teď naší královnou.

Babička A od těch časů vládne všem
a miluje ji celá zem.
A v každém domě mají stůl...

Trpaslíci ... a na něm vždycky chléb a sůl.
Že sůl je nad zlato, to už víme.
Tak si osolíme!

(možná píseň?) Král měl velký bol,
Do Re Mi Fa Sol.
Už přešel, zpívá si,
Do Re Fa Sol La Si.

Kuchaři, teď sol,
Do Re Mi Fa Sol.
Kýty, kachny, karasy,
Do Re Mi Fa Sol La Si.
Krále přešel bol,
Do Re Mi Fa Sol.
Přešly bouře, nečasy,
Do Re Mi Fa Sol La Si.

K O N E C

ZOJA MIKOTOVÁ (režisérka)

Nejprve pracovala jako výtvarnice, grafička a divadelní technička, poté vystudovala činoherní režii na Divadelní fakultě JAMU (1975 až 1980), kde se zabývala i metodikou pantomimy. Následujících deset let byla ve stálém angažmá jako režisérka a choreografka v Loutkovém divadle Radost. Coby režisérka hostovala v řadě divadel u nás i v zahraničí (ND v Brně, MD v Brně, MD ve Zlíně, DPB v Ostravě, Divadlo Archa, KD v Hradci Králové, DnR v Banské Bystrici, Teatr H. Ch. Andersena v polském Lublinu, Divadlo Brett ve Vídni, Divadlo v Dlouhé v Praze aj.). Jako choreografka pracovala v Maďarsku, Polsku, Německu, Rakousku a ve Francii. Dlouhodobě se věnuje divadlu pro děti a mládež, velmi významná je její režijní činnost s neslyšícími studenty (*Caprichos, Genesis, Odysseia, Sem-Tam, Bajky a sny*) i s absolventy VDN (*Okna, Divadlo v 7 a půl, Brno; Dům hluchého, Divadlo Archa, Praha; Pojd do mého světa, Divadlo Neslyším, Brno*). Na Divadelní fakultě JAMU založila studijní obor Výchovná dramatika Neslyšících (VDN). Se studenty i s absolventy se zúčastnila mnoha festivalů a workshopů. V roce 1994 absolvovala studijní pobyt na Gallaudetově univerzitě ve Washingtonu. Přednáší na konferencích a vede tvůrčí dílny. Soustavně se věnuje tematice divadla neslyšících, získala mnohá ocenění na festivalech doma i v cizině.

V roce 2004 byla oceněna Výroční cenou Českého centra ASSITEJ. Od začátku devadesátých let působila jako pedagog pohybových hereckých disciplín na JAMU. Od roku 1992 vede ateliér Výchovné dramatiky Neslyšících (VDN). V roce 2006 dostala medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy II. stupně za uměleckou a pedagogickou činnost. V roce 2007 jí byla udělena Zlatá medaile JAMU.

TOMÁŠ JIRMAN (režisér)

Narodil se 17. ledna 1956 v Trutnově. Vzdělával se na gymnáziu ve Vysokém Mýtě, posléze vystudoval herectví na DAMU v Praze.

Angažmá: Olomouc, Šumperk, od roku 1983 Ostrava. Kromě účinkování v domovském divadle dlouhodobě spolupracuje s Divadlem hudby / Komorní scénou Aréna (např. *Zápisky o divadle, Hamlet, Zkrocení zlé ženy, Obsluhoval jsem anglického krále, Průběžná O(s)trava krve*).

Režie: Český Těšín (*Dámský orchestr*), Komorní scéna Aréna (např. *Kuře na rožni, Goldoniáda, Máj, Žert, satira, ironie a hlubší význam*), NDM – *Krakonošova zahrada* (Divadlo Antonína Dvořáka), *Moskva → Petušky* (Divadelní klub Divadla Jiřího Myrona).

Jako scenárista, režisér i herec spolupracuje s Českým rozhlasem (literárně-dramatické pořady).

MAREK PIVOŇAR (dramaturg)

Narodil se v roce 1964 v Brně, studoval divadelní vědu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (tehdy UJEP) v Brně, pak působil jako kulturní redaktor Brněnského večerníku, revue Box Jiřího Kuběny a nakonec jako redaktor České televize v Brně.

Od roku 1994 žije v Ostravě a je dramaturgem činohry NDM (dva roky byl na částečný úvazek také dramaturgem činohry Národního divadla Brno). Podílel se na přibližně šedesáti inscenacích. Píše dramaturgie i původní hry (mj. *Klub sebevrahů*, *Nezdárný syn*, *Tajný ctitel*, *Neználek podle Stanislavského*, *Romance pro křídlovku*, *Zlaté rouno*, *Kronika města Kocourkova*, *Amberville*, *Moskva → Petušky*, také dvě baletní libreta pro NDM: *Tance Rudolfa II.* a *Spor aneb Dotyky a spojení*).

V roce 2000 se zúčastnil mezinárodního divadelního festivalu Temporalia v Bruselu se svou hrou *Evropa, Evropa aneb Jak John Brown a doktor Lukomski naklonovali Evropskou unii*.

Trvale spolupracuje jako režisér a autor s Českým rozhlasem, občasně s Českou televizí.

JAN ŠTĚPÁNEK (scéna a kostýmy)

V letech 1981–1992 žil v emigraci v Rakousku a Německé spolkové republice. Po návratu studoval (1992–98) na pražské DAMU scénografii u profesorů Jana Duška a Jany Zbořilové. Jako scénický výtvarník spolupracoval s několika divadly už v době studií – např. v ústeckém Činoherním studiu na *Procitnutí jara* (režie Jiří Pokorný) nebo ve zlínském Městském divadle s režisérem J. A. Pitínským na inscenacích *Osm a půl / a půl / a Její pastorkyňa*. Ve výčtu dalších jeho scénografií je nutné uvést mimo jiné *Žebráckou operu* v DISKu, výpravu Fišerovy opery *Lancelot* pro festival Janáčkovy Hukvaldy, dále *Otčinu* a *The Bandits* v Pražském komorním divadle, *Júdit* ve Zlíně, *Gazdinu robu* v Uherském Hradišti, operu *Šárka* v Plzni, *Parazity* v Činoherním studiu v Ústí nad Labem, několik výprav pro Divadlo Petra Bezruče v Ostravě (*Macbeth*, *Popcorn*, *Tatka střílí góly*, *Bezruč?!*, *Lakomec*), *Lakomec* v Mahenově divadle v Brně, *Blanche a Marii* v Divadle Na zábradlí, *Debris* v Dejvickém divadle, *Náměstí bratří Mašínů* v hradeckém Klicperově divadle, *Bouří 2* a *Tvář v ohni* v brněnském HaDivadle aj. Věnuje se také volné tvorbě – své malby vystavoval např. v Chebu, Prostějově, Brně. S činohrou Národního divadla spolupracuje sice nepravidelně, ale již více než deset let. Byl scénografem divadelní adaptace Durychova *Bloudění*, *Maryši* bratří Mrštíků, dramaturgie Vančurovy *Markéty Lazarové* a divadelní adaptace Němcové *Babičky* (všechny v režii J. A. Pitínského), s režisérkou E. Eszenyi zde spolupracoval na Shakespearově *Večeru tříkrálovém*, s režisérem J. Nebeským na inscenacích Schillerovy hry *Úklady a láska* a Molièrova *Dona Juana* a s režisérem J. Pokorným na Tylových *Krvavých křtinách*. Je pedagogem JAMU v Brně, kde vede ateliér scénografie.

ZDENĚK KLUKA (hudba)

Na LŠU se nejdříve učil hrát na akordeon, později studoval hru na klavír, u profesora Kočaře zpěv a jako bubeník je samouk.

Založil skupinu Atlantis, byl spoluzakladatelem rockové kapely The Progress Organization a Progres 2, kde byl spoluautorem audiovizuálních projektů: *Dialog s vesmírem*, *Třetí kniha džunglí*, *Mozek*, *Změna*, *Otrava krve*.

Jako autor scénické hudby se uplatnil již koncem sedmdesátých let v brněnském Divadle na provázku, pro režiséra Petera Scherhaufera složil scénickou hudbu asi ke dvanácti inscenacím (například *Červený smích*, *Stříbrný vítr*, *Shakespearománie*), též pro režiséra Ivo Krobota (*Báječná léta pod psa*, *Babička*, *Inženýr lidských duší*, *Švejk*), později v Městském divadle v Brně hudebně spolupracoval s režisérem Petrem Veselým na inscenaci *Věc Makropulos*, v Národním divadle v Brně byl autorem hudby k pohádce *Tři zlaté vlasy děda Vševěda* a *Jitřní paní* režiséra Františka Derflera; k dalším inscenacím patří *Modrý pták štěstí* v režii Petera Scherhaufera, pro Divadlo Radost složil scénickou hudbu mj. k *Ostrovu pokladů*, *Tygříku Petříkovi* a k inscenaci *O nezbedné kometě*. Hudbu skládal ale i pro jiná divadla – jmenujme alespoň ještě Městské divadlo ve Zlíně, kde byl autorem hudby k inscenaci *O ztracených barvičkách* režiséra a výtvarníka Rostislava Pospíšila, k muzikálům *Manon Lescaut* a *Krysař* režiséra Petra Veselého, pro Městské divadlo v Olomouci

složil hudbu ke *Krásce a zvířeti* a k pohádce *Pidínci a modrý kocour*, v ostravských divadlech ho čekala spolupráce na inscenacích *Vše pro firmu*, pohádce *O Neznámkovi*, *Malá čarodějnice*, *Zázraky a divy* aj., v Banské Bystrici v Bábkovém divadle na Rázcestí na inscenacích *Bajky a sny* a *Kocourkov*. Pro režisérku a výtvarnici Blanku Šperkovou zhudebňoval seriál slovenských televizních večerníčků *Paťka*, *Ňuf* a *Hryzka*, *Pampúšik*.

Jako skladatel se podílel i na pantomimických inscenacích studentů ateliéru VDN na JAMU se Zojou Mikotovou, např. *Caprichos*, *Genesis*, *Odysseia*, *Abeceda*, *Pojď do mého světa*. Je též autorem hudby k televizním filmům *Papírový most*, *Taťka* aj.

Je členem kapely Čankišou, s níž natočil již čtvrté CD.

JIŘÍ ŠIMÁČEK (korepetitor)

Narodil se v roce 1946 v Duchcově. Vystudoval Státní konzervatoř v Ostravě (klarinet a klavír) a JAMU v Brně (klavír). V roce 1970 nastoupil na ostravskou konzervatoř, kde působí dodnes jako pedagog a koncertní doprovod. Nesčetněkrát se se svými studenty účastnil mezinárodních soutěží, kde mnohokrát získal ceny za klavírní doprovod. Už v roce 1970 začal koncertně spolupracovat s operou i operetou Státního divadla v Ostravě (dnes NDM), doprovázel na zájezdech Vladimíra Menšíka a další umělce (například s pořadem *Křeslo pro hosta*). V roce 1970 také poprvé spolupracoval s činohrou (V. V. Štech: *Třetí zvonění*). Od té doby spolupracuje s menšími přestávkami s NDM pravidelně, od roku 1991 již kontinuálně. Mimo jiné se podílel na inscenacích *Šumař na střeše*, *Balada pro banditu*, *Muž z kraje La Mancha*, *Krvavá svatba*, *Šakalí léta*, *Cabaret*. V činohře působí jako korepetitor a převládající měrou se podílí na pěveckém nastudování. Dlouhodobě spolupracoval také s Českou televizí, především s režisérem Zdeňkem Havlíčkem, na zábavné tvorbě.

Božena Němcová

Božena Němcová, rozená Barbora Novotná, později Barbora Panklová (4. února 1820, Vídeň – 21. ledna 1862, Praha), byla česká spisovatelka. Je považována za zakladatelku novodobé české prózy.

Příjmení Panklová získala, až když si její matku Terezii Novotnou v létě roku 1820 vzal Johann Pankl. Barboře bylo půl roku. V roce 1821 se Panklovi přestěhovali do Ratibořic, kam se za nimi v roce 1825 nakrátko přistěhovala i její pětapadesátiletá babička – Marie Magdaléna Novotná, rozená Čudová (1770 Dobruška-Křovice – 1841 Vídeň), která malou Barunku velmi ovlivnila; v dospělosti si babičku velmi zidealizovala.

Od roku 1826 do roku 1833 navštěvovala školu v České Skalici.

Období 1837–1842

Roku 1837 jí rodiče našli ženicha – Josefa Němce (1805 Nový Bydžov – 1879 Tábor), ještě téhož roku se vzali. Josef Němec, jemuž porodila tři syny a dceru, pracoval jako komisař finanční stráže (celník). Jeho nadřizení s ostražitostí sledovali jeho projevy češství a služební horlivosti. V souvislosti s tím byl často překládán a s ním se stěhovala i rodina. Manželství nebylo od počátku šťastné. Rok po svatbě byl Josef Němec služebně přeložen do Josefova, kde se manželům narodilo první dítě – syn Hynek. Poté rodina odešla do Litomyšle, kde se roku 1839 narodil druhý syn Karel.

Roku 1840 se léčila u doktora Josefa Čejky, se kterým se spřátelila a který jí seznámil s tehdejšími vlastenecky smýšlejícími spisovateli. V roce 1840 se přesunula celá rodina do Polné, kde byl Josef jmenován respicientem finanční expozitury. Rodina se mužovým prostřednictvím sblížila s místními obrozenci v čele s hostinským a primátorem města Antonínem Pittnerem. Navštěvovali ochotnické divadlo, četli české noviny – Květy a Českou včelu. Podle dopisu Ludvíku Rittrovi z Rittersberka zde poprvé dostala do ruky českou knihu, pravděpodobně spisy Josefa Kajetána Tyla. Němcovým se v Polné narodila dcera Theodora, kterou tu pokřtili 19. června 1841. V polovině roku 1842 se přestěhovali do Prahy, kam byl Josef Němec přeložen a povýšen do vyšší funkce. Zde se 2. října 1842 narodil syn Jaroslav.

První literární aktivity

V Praze pod vlivem Václava Bolemíra Nebeského a Karla Jaromíra Erbena začala psát česky. Její první báseň *Ženám českým* byla na přímluvu Nebeského otištěna 5. 4. 1843 v Květech. S jemným a vzdělaným básníkem Václavem Bolemírem Nebeským se citově sblížila, ten však vztah záhy ukončil (jak o tom svědčí jeho korespondence) a odešel do Vídně dokončit studia medicíny. Němcová se po jeho odchodu těžce roznemohla a trápily ji vysoké horečky. Roku 1843 se s mužem odstěhovali do Domažlic, kde působila jako prakticky první národní buditel. Roku 1847 se opět stěhovali z Domažlic. Roku 1848 byl Josef Němec obviněn ze spiknutí, došlo k nucenému stěhování z místa na místo a v roce 1850 jej přeložili do Uher; společně se čtyřmi dětmi se přestěhovala do Prahy, kde okamžitě navázala styky s literárně činnými vlastenci. Živila se praním, úklidem a příležitostným psaním, často žila na dluh.

Členkou Českomoravského bratrstva

Ještě před odchodem Josefa Němce do Uher, po pobytu v Domažlicích a Všerubech, se rodina na čas ocitla v Nymburku, kde se Boženě Němcové dostal do rukou časopis Týdeník s článkem *Co jest komunismus?* Jeho autorem byl katolický kněz a utopický socialista František Matouš Klácel. Boženu Němcovou článek natolik zaujal, že spolu se svým manželem projevili zájem vstoupit do Klácelova Českomoravského bratrstva, což pro úřady bylo krajně podezřelé utopické společenství bratrské a sesterské lásky. Klácel si potom s Němcovou dopisoval a adresoval jí sedmatřicet dopisů, které v roce 1849 publikoval v Moravských novinách a později je vydal tiskem pod názvem *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu*. Prostřednictvím Českomoravského bratrstva se Božena Němcová seznámila se svým dalším milencem, MUDr. Janem Helceletem, jemuž říkala „bratr Ivan“. V roce 1851 pobývala s dětmi v lázních Na Horách u České Třebové, kam ji pozval Klácel. Zde se Němcová opět setkává i s Helceletem, ale zřejmě mezi nimi dochází k rozporům, jelikož od té chvíle Helcelet ve své korespondenci s přáteli nazývá Němcovou posměšně „slezinou“ (snad proto, že si často stěžovala na chorobu tohoto orgánu). Českomoravské bratrstvo, které mělo pěstovat lásku, se nakonec neslavně rozpadlo a svou roli v tom zřejmě

hrála i Klácelova žárlivost na vztah Němcové s Helceletem. Rozčarování z nevydařeného vztahu s Helceletem nemělo dlouhého trvání a hned roku 1851 se Božena Němcová zamilovala do MUDr. Dušana Lambly, který ošetřoval jejího syna Hynka, umírajícího na tuberkulózu. Vztah rychle skončil, když Josef Němec nalezl u manželky Lamblyův milostný dopis, a ztropil manželce hroznou scénu. Roku 1852 odjela za manželem do Uher a přitom navštívila Slovensko, kde sbírala podklady o zvycích, kultuře a jazyce venkovského lidu, a kam se pak v 50. letech opakovaně vracela. Tyto cesty a pobyt na Slovensku hradil hrabě Hanuš Kolowrat Krakovský. V následujících letech podnikla několik dalších cest také do Uher. Roku 1853 zemřel syn Hynek.

Roku 1854 se Božena Němcová znovu zamilovala, tentokrát do mladého studenta lékařství Hanuše Jurenky. Jeho rodiče tomuto vztahu samozřejmě nepřáli a Hanuš musel z Prahy odejít do Polska, aby na ni mohl zapomenout. Roku 1853 byl Josef Němec odvolán z funkce, nejprve mu byl snížen plat na polovinu, později mu byl plat zastaven úplně. Josef Němec se tak ocitl bez práce, a proto byla jeho žena donucena hledat pomoc u známých v Praze, avšak často neúspěšně. Právě v této době napsala *Babičku*. Tehdy bydlela v Ječné ulici a později ve Vyšehradské ulici (pod Emauzy). Na obou domech byly posléze umístěny pamětní desky. V této době se sblížila s Májovci. Jinak se ale stáhla do ústraní, objevila se pouze na pohřbu Karla Havlíčka Borovského (1856); na jeho rakev údajně položila trnovou korunu jako symbol mučednictví.

Neradostné manželství

V roce 1856 sehnal Němec místo účetního oficiála ve Villachu v Korutanech. Když po čase požádal o povýšení, byl odmítnut a navíc obviněn ze zpronevěry. Nakonec byl penzionován a vrátil se do Prahy, kde ho čekal ostrý spor s manželkou. Příčinou sporů se tentokrát stala budoucnost dětí, na kterou měli manželé rozdílné názory. Němec po těchto sporech sepsal koncept žádosti o rozvod. Děti nakonec spolu s matkou dosáhly svého a otce neposlechly – syn Karel se šel učit zahradníkem do Rájce nad Svitavou a Jaroslav odjel studovat do Mnichova na výtvarnou akademii. Den před jeho odjezdem ztloukl rozzuřený Josef Němec svoji manželku tak, že musela hledat pomoc na policii. Manželé se poté opakovaně usmířovali a zase hádali. K dalším hádkám došlo ve chvíli, kdy byl syn Jaroslav z Mnichova

vypovězen, protože neměl žádné finanční prostředky. V Praze si sehnal místo u fotografa, ale když jednou nepřišel večer včas domů, vypukla mezi jeho rodiči další dramatická hádka a Božena Němcová musela před svým manželem opět utéci. Od té chvíle už se odmítla se svým manželem znovu usmířit a roku 1861 odchází do Litomyšle, kde se pokoušela žít prací pro nakladatele Augustu, když připravovala vydání svých spisů. V té době ale byla již vážně nemocná a finanční nouze a zdravotní stav ji donutily k návratu do Prahy k manželovi. První sešit II. vydání *Babičky* (I. vydání vyšlo v roce 1855) dostala den před svou smrtí. Zemřela v domě U Tří lip (dnešní ulice Na Příkopě, čp. 854).

Chudoba

Božena Němcová prožila celý život v ponižující chudobě a často i v hladu, jak ostatně dokládá i její povzdech: „Těžko povznésti ducha, když starost o chléb vezdejší jej tíží“. Korespondence ukazuje, že byla nucena opakovaně žádat o pomoc v českých vlasteneckých kruzích. Neúčinnost této pomoci kontrastuje s velkolepým pohřbem, který jí vlastenci uspořádali, a s posmrtnou slávou, které se jí dostalo. Pohřbena je na Vyšehradě. Její hrob byl původně vedle hrobu Václava Hanky, ale po smrti jeho ženy Barbory byly ostatky Boženy Němcové přeneseny na současné místo. Její muž byl pohřben v Táboře, kde zemřel u svého syna Karla.

Datum narození, původ

Někteří autoři literatury faktu vyslovili hypotézu, že Božena Němcová byla nemanželskou dcerou kněžny Kateřiny Zaháňské, nebo spíše její sestry Dorotey a mladého hraběte Karla Clam-Martince. Pro tuto hypotézu svědčí nejen vnější podoba a nezvykle dobrý vztah Kateřiny Zaháňské k Boženě Němcové, ale i zdánlivě vyšší věk Boženy Němcové (uvádí se alternativní rok narození – 1816 nebo 1817). Na druhou stranu existují i silné argumenty proti této spekulaci (např. podoba Boženy Němcové se sestrou), takže mezi literárními vědci je spíše odmítána.

Dílo

Poezie

První díla byly básně:

- *Slavné ráno*
- *Ženám českým*
- *Moje vlast*

Povídky a další kratší prózy

- *Baruška* (1853) – poprvé vyšla v kalendáři Koleda
- *Cesta z pouti*
- *Čtyry doby*
- *Devět křížů*
- *Divá Bára* (1856) – poprvé vyšla v kalendáři Česká pokladnice
- *Dlouhá noc*
- *Dobry člověk* (1858) – poprvé vyšla v časopise Posel z Prahy
- *Domácí nemoc*
- *Dopisy z Lázní Františkových*
- *Hospodyně, na slovíčko!*
- *Chudí lidé*
- *Chyže pod horami*
- *Karla* (1855) – poprvé vyšla v almanachu Perly české, odehrává se v chodské vesnici Stráž
- *Národní báchorky a pověsti* – zpracování českých pohádek, 7 sešitů
- *Obrázek vesnický*
- *O dvanácti měsíčkách*
- *Pan učitel* (1859)
- *Pomněnka šlechtné duše*
- *Rozárka*
- *Selská politika*
- *Sestry* (1854) – poprvé vyšla v almanachu Lada-Nióla
- *Silný Ctibor*
- *Slovenské pohádky a pověsti*
- *Čertík*

Větší prózy

Babička (1855) – psáno po smrti syna Hynka (spisovatelka v psaní tohoto díla patrně hledala útěchu). Podle některých badatelů Němcovou k sepsání knihy inspirovala *Pěstounka* Františka Jana Mošnera. Popisuje zde vzpomínky na šťastné dětství prožité v ratibořickém údolí. Ústřední postavou díla je babička – silně zidealizovaná, symbol dobra a lásky. Próza začíná příjezdem babičky na Staré Bělidlo, další kapitoly popisují život na samotě a obyvatele ratibořického údolí. Babička svou morální hodnotou výrazně převyšuje ostatní figury, a to ze všech vrstev. Většina postav (včetně kněžny, která je také výrazně zidealizovaná) má své historické předobrazy. Němcová dala dílu podtitul *Obrazy z venkovského života*.

- *Pohorská vesnice* (1856)
- *V zámku a v podzámčí* (1856)

Cestopisy

- *Z Uher*
- *Vzpomínky z cesty po Uhřích*
- *Obrazy ze života slovenského*
- *Kraje a lesy ve Zvolensku*

Z Domažlicka

- *Obrazy z okolí domažlického* – publicistická próza zachycující folklórní obyčeje a zvyky
- *Selská svatba v okolí domažlickém*
- *O prstonárodním léčení na Domažlicku*

(Text o Boženě Němcové je převzat z WIKIPEDIE, otevřené encyklopedie.)

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil
Šéf činohry Pavel Šimák

Redakce programu Marek Pivovar
Výtvarné zpracování programu a plakátu, sazba Lubomír Šedivý
Textová korektura Pavel Hruška
Fotografie ze zkoušky Radovan Šťastný

Tisk Ringier Print CZ a. s.

Nositelé autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní, literární, audiovizuální agentura, Krátkého 1, Praha 9,
a Národní divadlo moravskoslezské, příspěvková organizace
statutárního města Ostrava, Čs. legií 148/14,
701 04 Ostrava – Moravská Ostrava.

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM Jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

Mediální partner inscenace

OSTRAVA!!!

Vladimír Polák, Jan Fišar

Jan Fišar

Andrea Mohylová, Jan Fišar, Petra Lorencová, Veronika Lazorčáková

Vladimír Polák, Andrea Mohylová, Petra Lorencová

Petra Lorencová, Veronika Lazorčáková

Andrea Mohylová, Alexandra Gasnárková

Robert Urban, Tomáš Jirman, Dalibor Dufek

Andrea Mohylová

Alexandra Gasnářková, Andrea Mohylová

Jan Fišar, Petra Lorencová, Tomáš Jirman

Vladimír Polák, Jan Fišar

Vladimír Polák, Jan Fišar

Tomáš Jirman, Andrea Mohylová

Tomáš Jirman, Dalibor Dufek

Veronika Lazorčáková, Andrea Mohylová, Petra Lorencová

Andrea Mohylová, v pozadí Vladimír Polák, Veronika Lazorčáková,
Petra Lorencová